

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Kristýna Kopecká

Sociologické a filosofické aspekty trestu smrti

Diplomová práce

Olomouc 2022

*Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „**Sociologické a filosofické aspekty trestu smrti**“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje. Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 117 476 znaků včetně mezer.*

V Litvínově dne 31. 3. 2022

Kristýna Kopecká

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své diplomové práce, **JUDr. Petru Osinovi, Ph.D.**, za odborné vedení práce, jeho ochotu, připomínky, cenné rady, vstřícnost a trpělivost. Také bych chtěla poděkovat mé rodině za pomoc a podporu během studia.

Obsah

Seznam použitých zkratk.....	6
Úvod.....	7
1 Trest smrti	8
1.1 Historický exkurz vývoje trestu smrti na českém území.....	9
1.1.1 Vývoj do roku 1918.....	9
1.1.2 Vývoj od roku 1918 do roku 1950	12
1.1.3 Vývoj po roce 1950	13
1.2 Právní dokumenty upravující trest smrti	14
1.2.1 Všeobecná deklarace lidských práv	15
1.2.2 Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod	15
1.2.3 Mezinárodní pakt o občanských a politických právech	15
1.2.4 Druhý opční protokol k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech týkající se zrušení trestu smrti	16
1.2.5 Záruky zajišťující ochranu práv osob čelících trestu smrti	16
1.2.6 Rezoluce Valného shromáždění OSN o moratoriu na použití trestu smrti.....	17
1.3 Problematika trestu smrti	18
1.3.1 Lidská důstojnost.....	18
1.3.2 Právo na život.....	18
1.3.3 Právo na spravedlivý proces.....	19
1.3.4 Právo nebýt vystaven mučení a nelidskému zacházení	20
1.3.5 Diskriminace	21
2 Argumenty pro a proti trestu smrti	24
2.1 Zastánci trestu smrti	24
2.1.1 Odstrašující efekt.....	24
2.1.2 Odplata	26
2.1.3 Ekonomický faktor	26
2.2 Odpůrci trestu smrti.....	28
2.2.1 Justiční omyl	28
2.2.2 Možnost nápravy	31
2.2.3 Zneužití trestu smrti	32
3 Alternativy trestu smrti.....	33
3.1 Trest odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let	34
3.2 Trest odnětí svobody na doživotí	36
4 Komparace trestu smrti a jeho alternativ z hlediska účinné ochrany společnosti	39
5 Výzkumné šetření.....	42
5.1 Metodologie	42
5.2 Výzkumný vzorek	42

5.3	Výzkumné předpoklady	43
5.4	Cíl výzkumného šetření.....	43
5.5	Analýza získaných dat a grafické znázornění	43
5.6	Vyhodnocení stanovených hypotéz.....	56
5.7	Shrnutí výzkumného šetření.....	57
	Závěr	59
	Seznam použitých zdrojů	62
	Shrnutí a klíčová slova	65
	Summary and key words	66
	Přílohy	67

Seznam použitých zkratek

ČR	Česká republika
EU	Evropská unie
LGBT	označení pro skupinu lidí s odlišným sexuálníím zaměřením
MPOPP	Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
OSN	Organizace spojených národů
TOS	trest odnětí svobody
TOSD	trest odnětí svobody na doživotí
TŘ	zákon č. 141/1961 Sb., zákon o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
TZ	zákon č. 40/2009 Sb., zákon trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
USA	Spojené státy americké
ZVTOS	zákon č. 169/1996 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Úvod

Trest smrti je trestem definitivním, neboť po jeho vykonání již není možná jakákoliv náprava, i proto je tento trest označován za velmi kontroverzní a ve společnosti se o něm často vedou názorově rozporuplné diskuze. Jako téma své diplomové práce jsem si zvolila sociologické a filosofické aspekty trestu smrti. Důvodem pro vybrání zvoleného tématu byl především osobní zájem o tuto problematiku, ale do jisté míry též jeho aktuálnost. Ačkoliv se již trest smrti v České republice (dále jen „ČR“) nepoužívá, tak i přesto o něm stále probíhají výzkumy veřejného mínění. Téma týkající se trestu smrti je tedy stále aktuální a dle mého názoru i nadále bude, pokud budou lidé kdekoliv na světě trestu smrti dále vystavováni.

Tato práce zdůrazňuje především sociologické, právně-filosofické a do jisté míry též historické aspekty této tematiky. Ve své práci se budu snažit o co nejširší úhel pohledu na tuto problematiku. Práce se bude skládat ze dvou částí: teoretické a praktické. Teoretická část vymezí pojem trestu smrti, jeho vývoj od počátku až po současnost v ČR, dále jeho aktuální využití ve světě a jiné. Převážná většina teoretické části bude věnována argumentům příznivců a odpůrců trestu smrti a problémům, které v souvislosti s tímto tématem vyvstávají. V závěru teoretické části se bude porovnávat trest smrti s jeho alternativami, nejen z hlediska účinné ochrany společnosti.

Praktická část bude zaměřena na výzkumné šetření, prostřednictvím dotazníků mezi studenty právnických fakult. Pro účely dotazníkového šetření byli vybráni studenti tří právnických fakult v ČR. Jejich názory spolu s jejich zdůvodněními budou vyhodnoceny formou grafů a tabulek.

Cílem diplomové práce je nastínit pohled na tuto problematiku a prozkoumat její nejrůznější pozitiva a negativa související s institutem trestu smrti. Dále zhodnotit získané poznatky a umožnit vytvořit si na ně svůj osobní názor. Práce je určena každému, koho zajímá daná problematika a má zájem o další poznání.

K vypracování práce byla použita převážně literatura z oblasti penologie, lidskoprávní dokumenty, právní předpisy (především z oblasti trestního a ústavního práva), ale i různé internetové zdroje.

Diplomová práce je doplněna přílohami, které pro lepší představu slouží k dokreslení popisované problematiky.

1 Trest smrti

Trest smrti nebo také absolutní, definitivní, výjimečný či v dřívějších dobách často nazývaný jako trest hrdelní. Trest smrti má dlouhou historii a v minulosti byl poměrně hojně využíván. Po mých mnohých zjištěních si trůfám říct, že trest smrti byl dlouhou dobu v podstatě takovým univerzálním trestem, který byl ukládán jak za méně závažné činy (např. krádež), tak i za ty zvlášt' závažné. Postupem času byl víceméně nahrazen trestem odnětí svobody, a to zejména pro často namítanou nehumánnost a zvýšenou potřebu chránit lidská práva, zejména pak absolutní lidské právo na život.

Ve starověkém Řecku a Římě byl trest smrti vcelku obvyklým trestem. V Řecku byl ukládán například za úkladnou vraždu či za zradu. V Římě bylo za hrdelní zločiny považováno travičství, čarodějnictví, křivá přísaha vysokého úředníka a taktěž zrada. Metody popravování byly vcelku rozmanité, popravovalo se mimo jiné ukřižováním, stětím hlavy, upálením nebo třeba ubitím. V případě vraždy rodičů nebo prarodičů následoval trest zbičováním do krve a posléze zašití do pytle např. se psem, zmijí či kohoutem. Poté byl pytel vhozen do moře. V období středověku byl trest smrti uplatňován téměř ve všech evropských zemích za širokou škálu zločinů. V 18. století se začal projevovat odpor vůči trestům smrti. Za nejznámější kritiky bývají označováni Voltaire, Montesquieu či Beccaria. Za zlomový okamžik se dá považovat rok 1948, kdy Spojené národy ratifikovaly Všeobecnou deklaraci lidských práv. Tato deklarace mimo jiné stanovila právo na život jako lidské právo absolutní, a přestože to neznamenovalo automaticky nezákonnost hrdelního trestu, tak postupem času státy převážně západní Evropy začaly jeden po druhém upouštět od trestu smrti. V ČR byl trest smrti za veškeré zločiny zrušen v roce 1990.¹

Co se týče současnosti tak z dostupných informací od Amnesty International bylo v roce 2020 popraveno minimálně 483 osob (bez počtů ze zemí, které data o trestech smrti tají – Čína, Severní Korea, Sýrie apod). V porovnání s rokem 2019 to představuje pokles o 26 % a dokonce dle dostupných analýz získaných v průběhu několika let se jedná o nejnižší počet poprav zaznamenaných za celé desetiletí. Počet rozsudků smrti byl rovněž o 36 % menší, než v roce 2019. I přestože byl zaznamenán celkový trend poklesu, některé země naopak dokonce zvýšily počet provedených poprav. V roce 2020 byla Čína zemí, ve které bylo provedeno nejvíce poprav na světě. Čína ročně popraví tisíce lidí, avšak protože rozsudky smrti jsou zde kvalifikovány jako státní tajemství, tak nelze zjistit přesný počet. Na druhém místě se umístil

¹ LYONS, Lewis. *Historie trestu: justiční tresty od dávných dob po současnost*. Praha: Svojtka & Co., 2004. s. 155-182.

Irán. Podle zdrojů zde mělo být vydáno a vykonáno více než 246 rozsudků smrti a poprav. Třetí místo patří Egyptu, kde se hovoří o čísle kolem 107 odsuzujících rozsudků a poprav. Zajímavostí je, že Egypt oproti minulým letům ztrojnásobil počet poprav, a to hlavně v souvislosti s politickým násilím, zejména po velmi nespravedlivých soudních procesech, které často vedly k nuceným přiznáním a dalším závažným porušováním lidských práv. Čtvrté místo zaujímá Irák s číslem 45 a na pátém místě stojí Saudská Arábie s celkovým počtem 27. Jen pro představu ve Spojených státech amerických bylo v roce 2020 provedeno celkem 13 poprav. Trumpova vláda tak po sedmnácti letech prolomila „pauzu“ od federálních poprav. V současné době dvě třetiny zemí světa trvale upustily od trestu smrti a nahradily jej výjimečnými tresty. Ze získaných zdrojů k 31. prosinci 2020 vyplývá, že celkem 108 států zrušilo trest smrti ve svém právním řádu zcela, dále 8 států, které sice zrušily trest smrti v právním řádu, ale ne například pro zločiny v době válečného stavu nebo pro zločiny spáchané za výjimečných okolností. Pro představu sem spadá například Brazílie, Peru či Izrael. Další skupinu tvoří 28 států, které si ponechaly trest smrti v právním řádu, ale za posledních 10 let žádnou popravu nevykonaly, jedná se například o Tunis, Maledivy či Srí Lanku. Celkem tedy zbývá 55 států, kde je trest smrti stále legální. Bělorusko je jediná evropská země, ve které je trest smrti povolen a vykonáván. Jako poslední stát, který aktuálně k 3. 1. 2021 zrušil trest smrti, je uváděn Kazachstán, který podepsal zákon o ratifikaci k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech a prosadil si jedinou výjimku – možnost trestu smrti v době válečného stavu, a to pouze v případě zvlášť závažných zločinů.² Pro lepší přehled je v příloze č. 1 přiložena mapa, kde je trest smrti stále vykonáván a v příloze č. 2 je časová osa, která zaznamenává časový okamžik jednotlivých států, podle toho, kdy upustily od výkonu trestu smrti.

1.1 Historický exkurz vývoje trestu smrti na českém území

1.1.1 Vývoj do roku 1918

Pro Čechy, Moravu a Slezsko byl typický partikularismus práva, tedy chyběla jednotná kodifikace trestního práva. Tehdejší právo se sestávalo z práva zvykového, církevního, zemského, stavovského, vesnického, městského a mnoha dalších.³

² *Trest smrti v roce 2020: Egypt popravu ztrojnásobil, Čína opět v čele.* [online]. amnesty.cz, 21. dubna 2021 [cit. 25. dubna 2021]. Dostupné z: <<https://www.amnesty.cz/zprava/5086/trest-smrti-v-roce-2020-egypt-popravu-ztrojnásobil-cina-opet-v-cele>>.

³ NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest.* Praha: Leges, 2010. s. 44.

První zmínky o hrdelním soudnictví na českém území pocházejí již ze 13. století. Těmto tzv. zemským hrdelním soudům předsedal panovník a v jeho nepřítomnosti nejvyšší purkrabí. Jednání bylo zpravidla ústní a řídil jej nejvyšší sudí. Rozsudky byly vyhlášovány na principu tzv. nalézání práva, kdy se aplikovalo právo zvykové a vyneseny nálezy tvořily jakýsi precedent pro pozdější rozhodnutí. Zemský soud byl rovněž první a poslední instancí a proti jeho výrokům neexistovala žádná možnost apelace. Soudní řízení bylo postaveno na obžalovacím principu.⁴

K prvnímu uspořádání trestního práva na našem území došlo až za vlády Habsburků, tedy někdy v 16. století, prostřednictvím Vladislavského zřízení zemského. Značnou reformu městského práva přinesl tzv. Koldínův zákoník, který byl kolem roku 1610 uznán jako zákonný svod platný pro všechny městské soudy v Čechách. Koldín ve svém díle rozdělil tresty do pěti skupin: trest smrti, tresty majetkové, ztráta cti, vypovězení a vězení dočasné a životní.⁵ Koldínův zákoník ukládal trest smrti v celkem 53 případech, a dokonce obsahoval i polehčující okolnosti, ke kterým měli soudci při svém rozhodování přihlížet. Jednalo se tak například o věk, způsob provedení činu či zachovalost.⁶

Kolem roku 1627 bylo vydáno Obnovené zřízení zemské a zemský soud se stal královskou institucí. Proti jeho výrokům bylo nově možné se odvolat k panovníkovi, prostřednictvím české dvorské kanceláře, která sídlila ve Vídni. Zemský soud již neměl oprávnění volně nalézat právo v každém případě, ale musel se řídit vydanými právními normami a soudní proces byl ovládnut zásadou oficiality a vyhledávací (inkviziční). V roce 1707 byl za císaře Josefa I. vyhlášen tzv. hrdelní řád (*Constitutio criminalis Josephina*), který měl podpurný charakter ve vztahu ke starším právním normám. Na základě tohoto hrdelního řádu došlo k podstatné reorganizaci hrdelního soudnictví, neboť nadále mohly vykonávat hrdelní jurisdikci jen soudy, které měly k výkonu své činnosti určitá privilegia, například na základě starých právních obyčejů či léna. Nově se každý hrdelní soud měl skládat z předsedy, kata, písaře a alespoň devíti přísedících, kteří museli být znalí hrdelního řádu a museli disponovat schopností objektivně a spravedlivě rozhodnout o věci. Úkolem soudů bylo stíhání delikventů, včetně jejich zatýkání a vyšetřování, dále vyhlásování rozsudků a zajištění výkonu trestu.⁷

Za vlády císařovny Marie Terezie, někdy v roce 1768 byl vydán další hrdelní řád tzv.

⁴ MONESTIER, Martin a kol. *Historie trestu smrti: dějiny a techniky hrdelního trestu od počátků po současnost*. Praha: Rybka, 1999. s. 339-340.

⁵ NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Praha: Leges, 2010. s. 44.

⁶ ROEDL, Bohumír. Cestou milosti – hrdelní reversy v praxi českých městských soudů raného novověku. In: FRANCEK, Jindřich. (eds.) *Hrdelní soudnictví českých zemí v 16.-18. století*. Pardubice: Východočeské muzeum, 1996. s. 45.

⁷ MONESTIER, Martin a kol. *Historie trestu smrti: dějiny a techniky hrdelního trestu od počátků po současnost*. Praha: Rybka, 1999. s. 340-343.

hrdelní řád Marie Terezie, který ale nebyl příliš úspěšný, neboť na tehdejší osvícenskou dobu obsahoval poněkud útrpné metody výslechů a kruté tresty založené na odstupňovaném systému. Teprve až v roce 1787 došlo k poměrně velké reformě v oblasti trestního práva na našem území. V tomto roce byl vydán Všeobecný zákoník o zločinech a trestech císaře Josefa II., který vycházel ze zásady úměrnosti mezi společenskou škodlivostí trestného činu a přísností trestu. Zde se tedy projevuje dosud největší pokrok, a to především v tom, že primárně již nešlo o pouhou odplatu pachateli, ale především o jeho převýchovu.⁸

Velká změna se projevila rovněž v koncepci trestání, kdy se namísto dosud hojně používaného trestu smrti přešlo na jiný hlavní způsob trestání, a to vězení. Trest uvěznění byl rozdělen do několika stupňů – těžký žalář se zvláštním přikováním a jiným zotřením, uvěznění s okovy na nohou a uvěznění bez okovů. Nutno podotknout, že za vlády Josefa II. byla dokonce učiněna snaha o zrušení trestu smrti, který měl být aplikován pouze při tzv. stanném právu. Později byl trest uvěznění dokonce částečně nahrazen v určitých případech i nucenými pracemi. Tento poněkud mírnější způsob trestání bohužel netrval dlouho, neboť po smrti Josefa II. byl dekretem Leopolda II. znovu obnoven trest smrti za velezradu i pokus o ni.⁹

V roce 1803 byl vydán nový trestní zákoník, který byl postaven na zásadách josefínského zákoníku. V zákoníku byl opět obsažen trest smrti a dále pak trest uvěznění, který se dělil na tři stupně podobně jako za dob císaře Josefa II. Trest smrti byl také obsažen i v následující kodifikaci trestního zákoníku z roku 1852, který se nazýval Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích. V podstatě se jednalo o pouhou novelizaci předchozího zákoníku z roku 1803 a navíc se zde začaly rozlišovat vedle zločinů a přestupků ještě přečiny. Důležité je zmínit, že zde byla explicitně vyjádřena zásada „nullum crimen sine lege“ a trest smrti se vykonával pověšením. Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích platil na našem území téměř sto let až do roku 1950. Trest smrti byl podle tohoto zákoníku ukládán za dokonanou vraždu, loupežné zabití, zlomyslné poškození cizího majetku s následkem způsobení smrti, za vzbouření v době stanného práva a za žhářství, pokud tím byla způsobena smrt, kterou mohl pachatel předpokládat.¹⁰

⁸ Tamtéž.

⁹ NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Praha: Leges, 2010. s. 45.

¹⁰ Tamtéž.

1.1.2 Vývoj od roku 1918 do roku 1950

V roce 1934 byla zákonem č. 91/1934 Sb. z. a n., o ukládání trestu smrti a doživotních trestech stanovena možnost nahrazení trestu smrti. Trest smrti bylo možno nahradit trestem těžkého žaláře, který trval v rozmezí 15-30 let nebo doživotně. Takovéto nahrazení bylo možné pouze za předpokladu, že v daném případě byly dány polehčující okolnosti. V období první československé republiky byla existence trestu smrti spíše formální záležitostí a většina udělených trestů smrti byla změněna cestou milosti prezidenta republiky.¹¹

V období protektorátu byly znehodnoceny základní demokratické principy, na kterých bylo dosavadní trestní právo postaveno. Jednalo se tak například o zásadu „nullum crimen, nulla poena sine lege“ či zákaz analogie v neprospěch pachatele. Trestněprávní předpisy, které vznikly za období protektorátu se vyznačovaly značně nepřiměřenými tresty, které byly v mnohých případech i okamžitě vykonatelné.¹² V době okupace byl trest smrti opět hojně využíván.¹³ To vše platilo až do 3. srpna 1944, kdy byly trestní předpisy vydané během protektorátu zrušeny na základě ústavního dekretu č. 11, o obnovení právního pořádku. Současně s tím bylo přijato ještě několik dalších dekretů, které měly mimo jiné sloužit k vypořádání poválečného stavu, a především také k potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů. Jedním z nejvýznamnějších dekretů byl tzv. velký retribuční dekret, který stanovoval tresty za činy spáchané v době zvýšeného ohrožení státu, a které byly spáchány ve službách nebo v zájmu Německa a jeho spojenců. Mimo jiné zaváděl trestnost i dalších činů jako například: členství v SS, udavačství, propagace fašismu či nacismu.¹⁴ Z dochovaných dokumentů víme, že na základě dekretů bylo odsouzeno bezmála třicet tři tisíc osob a z toho kolem sedm set třicet osob bylo odsouzeno k trestu smrti. Uvádí se, že z celkového počtu odsouzených tvořilo zhruba 50 % příslušníků Německa, 15 % Maďarů a zbytek tvořili Češi a Slováci.¹⁵

Krátce na to přišlo další období, které provázelo několik politických procesů. Během tohoto poválečného období, respektive v této fázi retribučního zákonodárství mnohdy docházelo k značným přešlapům. Pro tuto dobu bylo typické tzv. „vyřizování si osobních účtů“, kdy často docházelo k likvidaci „nepohodlných osob“, mezi které patřily i význačné osobnosti doby (Milada Horáková, Závaš Kalandra, Jan Buchal apod.). Soudní procesy často vynášely

¹¹ LIŠKA, Otakar. *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV PČR, 2006. s. 16.

¹² NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Praha: Leges, 2010. s. 48.

¹³ LIŠKA, Otakar. *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV PČR, 2006. s. 17.

¹⁴ NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Praha: Leges, 2010. s. 48.

¹⁵ Tamtéž.

rozsudky smrti, které měly za cíl zastrašit společnost a upevnit vzrůstající moc komunistické strany. Pro období let 1948-1953 jsou typické tzv. vykonstruované procesy, které měly již od začátku svůj napsaný scénář na základě, kterého se často usvědčovali nevinní lidé.¹⁶

1.1.3 Vývoj po roce 1950

Dne 18. 7. 1950 vstoupil v platnost zákon č. 86/1950 Sb., Trestní zákon, který nahradil dosud platný a účinný zákon z roku 1852. Tento zákon se vyznačoval přehnanou represí.

Výše zmíněný zákon se svým obsahem blížil předpisům trestního práva z období okupace. Nejdůležitějšími tresty byly trest smrti a trest odnětí svobody (dále jen „TOS“), který mohl být uložen na doživotí nebo nejvýše na dvacet pět let. TOS nemohl být uložen mladistvému a těhotné ženě.

Od 1. 1. 1957 došlo ke změně trestního zákona, zákonem č. 63/1956 Sb. Doživotní trest byl tímto zrušen a rovněž byly zrušeny některé skutkové podstaty trestných činů, za které mohl být uložen trest smrti. Tato novela tedy zcela zrušila trest doživotí a nahradila jej TOS v maximální délce 25 let.

S přijetím nové ústavy v roce 1960 došlo i k přijetí nového trestního zákona. Dne 1. 1. 1962 nabyly účinnosti nový trestní zákon č. 140/1961 Sb. Tento trestní zákon již nedisponoval možností uložit doživotní trest, ale jediným výjimečným trestem byl trest smrti, přičemž ten mohl být uložen jen za trestný čin u něhož to zvláštní část zákona připouštěla a také za podmínky, že stupeň nebezpečnosti trestného činu je mimořádně vysoký pro společnost nebo pachatele není možné napravit jiným trestem. Trest smrti nebylo možné uložit mladistvému či těhotné ženě. TOS mohl být uložen v maximální možné výši do 15 let.¹⁷

V roce 1990 došlo opět k novelizaci trestního zákona, která znamenala pro české trestní právo absolutní zrušení trestu smrti. Zrušení trestu smrti bylo a je v souladu s článkem 6 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, která nabyly účinnosti 1. ledna 1993 a která je mimo jiné součástí ústavního pořádku ČR. Rovněž článek 1 Protokolu č. 6 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, kterým je ČR vázána, trest smrti nepřipouští. Nutno podotknout, že tyto normy také v návaznosti na článek 10 Ústavy ČR nedovolují opětovné zavedení trestu smrti pouhou novelizací trestního zákona. V rámci této novelizace došlo k opětovnému zavedení trestu odnětí svobody na doživotí. Tento trestní zákon, který byl účinný až do 31. 12. 2009 tedy upravoval celkem dva výjimečné tresty – trest odnětí svobody na doživotí (dále jen „TOSD“)

¹⁶ LIŠKA, Otakar. *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV PČR, 2006. s. 22.

¹⁷ NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Praha: Leges, 2010. s. 48-49.

a TOS v rozmezí patnáct až pětadvacet let.¹⁸

Od 1. 1. 2010 nabyl účinnosti zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, který nahradil zákon č. 140/1964 Sb. Tento zákon č. 40/2009 Sb. (dále jen „TZ“) je platný a účinný doposud. Na základě tohoto zákona je možné uložit výjimečný trest pouze za zvlášť závažné zločiny, u nichž to TZ umožňuje. Soud musí u každého pachatele posuzovat zvlášť, zda jsou splněny podmínky pro uložení výjimečného trestu na doživotí či v podobě odnětí svobody nad dvacet až třicet let.¹⁹ Jak si můžeme všimnout, tak oproti předchozí legislativní úpravě vzrostla horní hranice TOS na třicet let, namísto dosavadních pětadvaceti.

Na samotný závěr bych chtěla zmínit, že mezi lety 1918-1989 bylo v Československu popraveno celkem 2286 lidí. Nejvíce lidí bylo popraveno za dob německé okupace a po válce. Nejvíce rozsudků smrti podepsal prezident Klement Gottwald, jednalo se celkem o 234 rozsudků, z toho 189 bylo odsouzených k trestu smrti z politických důvodů.²⁰

1.2 Právní dokumenty upravující trest smrti

Trest smrti je globálně řešený problém, kterým se zabývá hned několik světových organizací. Státy by se daly rozdělit na 4 skupiny, podle toho, jaký postoj k trestu smrti zaujmají. První skupinou jsou státy, které trest smrti „běžně“ ukládají a vykonávají. Druhá skupina států trest smrti ukládá a vykonává pouze ve výjimečných případech. Třetí skupina sice trest smrti ukládá, ale výkon těchto trestů je pozastaven (tzv. moratorium). Poslední skupinu potom tvoří státy, které trest smrti neukládají v žádném případě, respektive trest smrti je v jejich případě zcela zrušen. Do dnešního dne bohužel neexistuje jednotný, univerzálně platný a závazný právní akt, který by trest smrti celosvětově rušil. Problematikou trestu smrti, respektive jeho zrušením se zabývá celá řada dokumentů. Dříve byly tyto dokumenty spíše neformální, respektive působily jako nezávazná doporučení, ale to se v řadě případů změnilo a většina z nich je pro signatáře těchto smluv v současné době již závazná. Pro účely své diplomové práce jsem se rozhodla níže zmapovat z mého pohledu nejdůležitější dokumenty, které upravují trest smrti na mezinárodní úrovni a ČR je jimi vázána.

¹⁸ NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Praha: Leges, 2010. s. 50-55.

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ JOCH, Roman. Proč je trest smrti přípustný. In: HAMERSKÝ, Milan J. *Přijatelnost trestu smrti*. Brno: Bachant, 2001. s. 8.

1.2.1 Všeobecná deklarace lidských práv

Tato deklarace byla přijata Valným shromážděním 10. prosince 1948 v reakci na hrůzostrašné události během druhé světové války. Tento nezávazný dokument měl sloužit jako vzor pro pozdější mezinárodní smlouvy a trest smrti samotný ještě neupravoval. Naopak v něm bylo mimo jiné upraveno právo na život, které je podle této deklarace právem základním a byl zde již stanoven i zákaz mučení a nelidského, krutého a ponižujícího zacházení.²¹

1.2.2 Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod

Dne 4. listopadu 1950 byla v Římě podepsána Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod, která v hlavě I článku 2 výslovně stanoví, že *„Právo každého na život je chráněno zákonem. Nikdo nesmí být zbaven úmyslně života kromě výkonu soudem uloženého trestu následujícího po uznání viny za spáchání trestného činu, pro který zákon ukládá tento trest.“* Teprve až v roce 1983 byl trest smrti pro signatáře Úmluvy zakázán, a to na základě protokolu k Úmluvě, konkrétně se jedná o protokol číslo 6. Z tohoto zákazu, ale přece jen existovala výjimka. Konkrétně se jednalo o činy spáchané v době války nebo bezprostředního válečného nebezpečí. Za tyto činy bylo možno uložit trest smrti. Trest smrti byl zcela a bez výjimek zakázán v roce 2002, protokolem číslo 13.²² ČR ratifikovala Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv a svobod dne 18. března 1992.

1.2.3 Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

Jedná se o mezinárodní smlouvu, která byla přijata 19. prosince 1966 v New Yorku na zasedání Organizace spojených národů (dále jen „OSN“). Roku 1968 byl podepsán jménem Československé socialistické republiky a 23. března 1976 vstoupil v platnost. Pro účely diplomové práce je stěžejní článek 6 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (dále jen „MPOPP“), který v odst. 1 explicitně stanoví, že *„každá lidská bytost má právo na život. Toto právo je chráněno zákonem. Nikdo nebude svévolně zbaven života“*. V odstavci 2 článku 6 MPOPP je dále stanoveno, že státy, které doposud nezrušily trest smrti jej mají využívat pouze za nejtěžší trestné činy v souladu s právem platným v době, kdy byl trestný čin spáchan a nesmí to být v rozporu s ustanoveními MPOPP a Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidy. Tento trest smí být vykonán pouze na základě konečného rozsudku

²¹ Usnesení č. DE01/48, Všeobecná deklarace lidských práv.

²² Sdělení č. 209/1992 Sb., sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.

vyneseného příslušným soudem. Poměrně stěžejní jsou odstavce 4 a 5 článku 6 MPOPP, které stanoví, že každý, kdo byl odsouzen k trestu smrti, má právo žádat o milost nebo zmírnění trestu. Amnestie, milost nebo zmírnění trestu smrti mohou být uděleny ve všech případech. Rozsudek smrti nemůže být uložen osobě mladší osmnácti let a rovněž nemůže být vykonán na těhotných ženách. V závěru článku 6 je uvedeno, že se článku 6 MPOPP nelze dovolávat proto, aby se zabránilo zrušení trestu smrti nebo aby zrušení trestu smrti bylo zdrženo kterýmkoli státem, účastníkem tohoto MPOPP.²³

1.2.4 Druhý opční protokol k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech týkající se zrušení trestu smrti

Dne 15. prosince 1989 byl v New Yorku přijat Druhý opční protokol k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech týkající se zrušení trestu smrti. V roce 2004 k tomuto protokolu přistoupila i ČR. Tento protokol měl za cíl zrušit trest smrti, ve státech, které jsou stranami MPOPP. Tento cíl byl téměř splněn, avšak stále zde existuje jedna výjimka, a to v případě závažného vojenského trestného činu v době války.²⁴

1.2.5 Záruky zajišťující ochranu práv osob čelících trestu smrti

Na základě několika předešlých usnesení Valného shromáždění, na kterých byla vyjádřena vzrůstající obava z velkého výskytu masových a svévolných poprav byly schváleny na dvacátém prvním zasedání Valného shromáždění 25. května 1984 Ekonomickou a sociální radou OSN tzv. Záruky zajišťující ochranu práv osob čelících trestu smrti. Tyto záruky stanoví, že v zemích, které trest smrti nezrušily, může být trest smrti uložen pouze za závažné zločiny, přičemž je třeba zdůraznit, že jejich rozsah by neměl přesahovat úmyslné zločiny se smrtelnými nebo jinými extrémně závažnými důsledky. Osoby mladší 18 let v době spáchání trestného činu nemohou být odsouzeny k trestu smrti. To stejné platí i pro těhotné ženy, matky s malými dětmi nebo osoby, které trpí nějakou duševní chorobou. Trest smrti může být uložen pouze tehdy, je-li vina obviněné osoby založena na jasných a přesvědčivých důkazech, které neponechávají prostor pro alternativní vysvětlení skutečností. Trest smrti může být vykonán pouze na základě pravomocného rozsudku příslušného soudu po právním procesu, který poskytuje veškerá

²³ Vyhláška č. 120/1976Sb., vyhláška ministra zahraničních věcí o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

²⁴ Sdělení č. 100/2004 Sb. m. s., sdělení Ministerstva zahraničních věcí o Druhém opčním protokolu k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech týkajícím se zrušení trestu smrti.

možná ochranná opatření k zajištění spravedlivého procesu, včetně práva kohokoli podezřelého nebo obviněného ze zločinu, za který může být uložen trest smrti na adekvátní právní pomoc ve všech fázích řízení. Každý, kdo bude odsouzen k trestu smrti, má právo odvolat se k soudu vyšší jurisdikce, požádat o milost nebo o zmírnění trestu. Ve všech případech trestu smrti může být udělena milost nebo zmírnění trestu. Trest smrti nesmí být vykonán až do skončení řízení o odvolání nebo jiného řízení týkajícího se udělení milosti či zmírnění trestu. Pokud má být trest smrti uložen, musí být vykonán tak, aby způsobil minimální možné utrpení. Výše zmíněné právně nezávazné záruky v podstatě pouze upravují a doplňují doposud stanovené zásady, které je nutno v rámci rozhodování o trestu smrti a jeho výkonu dodržovat. Za poměrně významnou věc, která ještě v doposud zmiňovaných dokumentech nezazněla, považují požadavek na způsob výkonu trestu smrti, a to konkrétně, že má jeho výkon způsobit minimální možné utrpení.²⁵

1.2.6 Rezoluce Valného shromáždění OSN o moratoriu na použití trestu smrti

Od roku 1981 prakticky každoročně vydává Valné shromáždění OSN rezoluce, která se týká trestu smrti. Za doposud nejrelevantnější by se dala považovat rezoluce A/RES/62/149 z roku 2007, ve které vyzvalo Valné shromáždění OSN státy k tomu, aby omezily užívání trestu smrti a snížily počet trestných činů ve svých právních rádech, za které lze trest smrti uložit. Rovněž zde byly vyjádřeny požadavky na efektivnější ochranu práv osob, které byly odsouzeny k trestu smrti a zavedení tzv. moratoria (tj. pozastavení výkonu poprav) na popravy se záměrem zcela zrušit trest smrti v budoucnosti. Pro tuto rezoluci hlasovalo 104 států, 54 států hlasovalo proti a 25 zemí se hlasování zdrželo.²⁶ Valné shromáždění rovněž klade opětovně důraz na postupné omezování používání trestu smrti a zdůrazňuje zákaz ukládání trestu smrti osobám mladším 18 let, nebo jejichž věk nad 18 let v době spáchání činu nelze dostatečně určit, dále těhotným ženám nebo osobám s mentálním postižením. Státy mají zajistit, aby trest smrti nebyl uplatňován na základě diskriminačních zákonů nebo v důsledku diskriminačního či svévolného uplatňování zákona. Je zde také uveden požadavek na to, aby státy osobám, kterým hrozí trest smrti zajistily možnost uplatnit své právo požádat o milost nebo o zmírnění trestu. Tyto postupy musí být spravedlivé, transparentní a rychlé. V neposlední řadě vyzývá státy, které trest

²⁵ *Záruky zajišťující ochranu práv osob čelících trestu* [online]. unodc.org, 12. září 2011 [cit. 24. srpna 2021]. Dostupné z:

<https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Safeguards_Guaranteeing_Protection_of_the_Rights_of_those_Facing_the_Death_Penalty.pdf>.

²⁶ *Rezoluce Valného shromáždění ze dne 18. prosince* [online]. digitallibrary.un.org, 18. prosince 2007 [cit. 24. srpna 2021]. Dostupné z: <<https://digitallibrary.un.org/record/614304?ln=en>>.

smrti zrušily, aby jej znovu nezaváděly a vybízí je k tomu, aby se v tomto ohledu podělily o své zkušenosti s jinými státy.²⁷

1.3 Problematika trestu smrti

1.3.1 Lidská důstojnost

Lidská důstojnost je jednou ze základních hodnot, která je chráněna v rámci lidských práv. Jde o velice důležitou hodnotu, neboť úzce souvisí s právem na život. Lidská důstojnost, jinými slovy též humanita, je nedotknutelná a každý člověk ji má ze své podstaty. Existuje několik různých pojetí lidské důstojnosti (náboženské, psychologické, politické, etické, filosofické aj.). Humanita vychází z principu, že každý život má stejnou hodnotu bez ohledu na to, zda se člověk svými činy, jakkoliv provinil (ať již svojí neschopností, trestnou činností apod.). Lidské důstojnosti rovněž není možné se vzdát či o ni, jakkoliv přijít. Pakliže je tedy lidská důstojnost nedotknutelná, je trest smrti zásadně v rozporu s touto lidskou hodnotou, neboť trest smrti zásadně do lidské důstojnosti zasahuje, nehledě na některé nehumánní způsoby poprav.

K tomu se ostatně vyjádřil i Vatikán, který po letech změnil náhled římskokatolické církve na trest smrti. Římskokatolická církev totiž do jisté míry připouštěla trest smrti, a to v případech, kdy je trest smrti jediným možným způsobem, jak efektivně ochránit společnost před nespravedlivým agresorem. To se ale změnilo s nástupem papeže Františka, podle něj je trest smrti nepřijatelný útok na lidskou důstojnost.²⁸

1.3.2 Právo na život

Právo na život je jedno z nejdůležitějších lidských práv, ba dokonce by se na něj dalo nahlížet i jako na vůbec nejdůležitější, neboť kdyby nebylo života, neexistovala by ani společnost a pravidla, která jsou k zajištění jejího pořádku potřeba. Právo na život je jedním z nejdiskutovanějších, respektive nejzásadnějších argumentů, které brojí proti trestu smrti. Existuje celá řada názorů, respektive postojů týkajících se tohoto tématu. Co bych zde ale chtěla zmínit je určitá zvláštnost, kterou jsem shledala v rámci předchozí podkapitoly 1.2. Jak bylo

²⁷ *Rezoluce Valného shromáždění ze dne 16. prosince 2020* [online]. digitallibrary.un.org, 16. prosince 2020 [cit. 24. srpna 2021]. Dostupné z: <<https://digitallibrary.un.org/record/3896434?ln=en>>.

²⁸ MITÁŠOVÁ, Barbora. *Oko za oko, zub za zub? Vatikán opět vyvolal diskuzi o trestu smrti*. [online]. pravo21.cz, 29. srpna 2018 [cit. 26. srpna 2021]. Dostupné z: <<https://pravo21.cz/pravo/oko-za-oko-zub-za-zub-vatikan-opet-vyvolal-diskuzi-o-trestu-smrti>>.

řečeno výše, některé právní dokumenty trest smrti výslovně zakazují, ale přesto se najdou takové, které trest smrti za jistých okolností stále umožňují. Právě proto trest smrti v některých zemích stále existuje, nýbrž dokonce je v určitých státech naprosto normálním trestem i za méně závažné trestné činy. Je tedy zřejmé, že i když je v určitých dokumentech chráněno právo na život, tak a contrario to neznamena, že je zde automaticky zakázán trest smrti. Zjednodušeně řečeno nelze říct na základě těchto dokumentů, že by se právo na život s trestem smrti vylučovalo. To ovšem neplatí pro právní dokumenty EU, zde by se právo na život dalo dát do pomyslného rovnítka se zákazem trestu smrti. Hlavní problematiku tedy vidím v tom, že právo na život je bezpochyby velice silný argument, avšak dokud nebude existovat jednotný, právně závazný akt pro všechny státy na světě, který by stanovoval absolutní zákaz trestu smrti pro všechny země, nebude možné docílit zrušení trestu smrti globálně.

1.3.3 Právo na spravedlivý proces

Právo na spravedlivý proces je jedním ze základních pilířů právních řádů všech demokratických států. Právo na spravedlivý proces zahrnuje mimo jiné právo na soudní a právní ochranu. Bohužel, ne ve všech státech na světě je demokratický způsob vlády. A právě v těchto zemích často dochází k podstatnému porušení práva na spravedlivý proces.

Dostupnost a kvalita právního zastoupení je klíčovým faktorem při rozhodování, zda obžalovaný bude odsouzen k trestu smrti. Často právě kvůli omezeným nebo nedostatečným právním službám chudí lidé nebo ti, kteří nemají dostatečné prostředky a možnosti, bohužel nemají přístup ke kvalitní právní pomoci. Tito lidé jsou pak vystaveni většímu riziku, že budou odsouzeni k trestu smrti, neboť nemají prostředky na to, aby byla účelně prokázána jejich možná nevinna. Například v Indii údajně 74 procent vězňů odsouzených k trestu smrti bylo nesolventních, respektive nemělo dostatek finančních prostředků k zajištění potřebné právní pomoci. Podobně je na tom i Malajsie, kde takřka 90 procent odsouzených k trestu smrti jsou lidé, kteří žijí v chudobě. Absence obhájce, respektive jeho nezáměr na řádné obhajobě má v určitých věcech škodlivý dopad na spravedlnost a integritu právního procesu. Vazba mezi socioekonomickým zázemím obžalovaného a adekvátnosti jeho právní obrany může vést k nerovnému přístupu ke spravedlnosti. To se stalo například ve Filipínách, kdy Rada OSN pro lidská práva zjistila, že soudní systém je zaujatý vůči těm, kteří si nemohou dovolit najmout kompetentní právní zastoupení. Záznamy ukazují, že většina lidí, kterým byl uložen trest smrti, je chudých. Na základě toho je jim většinou ustanoven soudem advokát z úřední povinnosti. Tito advokáti často nemají potřebné zkušenosti a v některých případech se ukázali jako zcela

nekompetentní. V důsledku toho Rada OSN v roce 2016 uvedla, že ačkoli zákon není diskriminační, praktickým účinkem trestu smrti je v podstatě diskriminace chudých. Na tento vážný problém se rozhodly reagovat Spojené státy americké (dále jen „USA“) prostřednictvím stanovení určitých standardů k zajištění efektivní právní pomoci, která doposud nebyla blíže specifikována.²⁹

V rámci této podkapitoly jsem dospěla k závěru, že v mnoha zemích v podstatě neexistuje právo na spravedlivý proces, respektive není dodržováno. O tom, zda bude člověk odsouzen k trestu smrti často rozhoduje několik faktorů: lokalita, finance, předsudky aj. I nevinný člověk, který daný čin nespáchal a bohužel nemá dostatek financí k tomu, aby si zajistil schopnou právní pomoc, může být odsouzen k trestu smrti. To je pro nás, jakožto Evropany, kteří mají velice vyspělý právní systém naprosto nepředstavitelné. Proto se domnívám, že by ani jeden z výše zmíněných faktorů neměl být rozhodující pro to, kdo bude žít a kdo zemře. Stejně tak jako USA přijalo standardy, které vedou ke správnému výběru kompetentního obhájce v případech, kde hrozí trest smrti, by měly státy, které trest smrti stále vykonávají přijmout minimálně standardy, které zajišťují právo na spravedlivý proces, neboť je pro mě nepřijatelné, aby ve 21. století rozhodovala o odsouzení nevinného člověka pouhá náhoda či skutečnost jak se daný soudce „zrovna vyspí“.

1.3.4 Právo nebýt vystaven mučení a nelidskému zacházení

Z výzkumů, které provádí Rada OSN pro lidská práva čím dál častěji zjišťujeme, že odsouzení k trestu smrti často předchází mučení či nelidské zacházení, které je mnohdy používáno k tomu, aby se jedinec k činům, za které má být odsouzen pod nátlakem doznal. V souvislosti s výkonem trestu, respektive čekáním na jeho výkon se často hovoří o tzv. fenoménu cely smrti nebo také syndromu cely smrti. V podstatě jde o to, že ačkoliv může být samotný výkon trestu bezbolestný, tak samotné čekání na jeho výkon může být pro jedince psychickým trýzněním. Fenomén cely smrti může nastat z několika důvodů. Jedním z nich je například dlouhé čekání na popravu či možnou milost a nejistota s tím spojená, špatné podmínky a zacházení ve věznici (často jsou vězni, kteří jsou odsouzeni na trest smrti umístováni na tzv. „samotky“), nemožnost zapojit se do vzdělávacích či pracovních programů

²⁹ *Capital punishment and the implementation of the safeguards guaranteeing protection of the rights of those facing the death penalty*, [online]. ohchr.org, 17. srpna 2017 [cit. 31. srpna 2021]. Dostupné z: https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session36/layouts/15/WopiFrame.aspx?sourcedoc=/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session36/Documents/A_HRC_36_26_EN.docx&action=default&DefaultItemOpen=1.

a spousty dalších. V tomto případě si dovedu představit, že to pro takto odsouzeného vězně musí být po psychické stránce neskutečně těžké, neboť v podstatě každým dnem se daný jedinec probouzí s tím, že neví, který den bude jeho posledním a takřka čeká na smrt. Ve Spojených státech amerických mají výhradu k Úmluvě o mučení, protože průměrná doba čekání na popravu se pohybuje zhruba kolem 15 let a déle. Nejdéle strávil čekáním na popravu schizofrenik Gary Alvord, který strávil v cele smrti na Floridě celkem 40 let, přičemž samotné popravy se nakonec ani nedočkal.³⁰

Ostatně i samotný výkon trestu smrti nemusí být úplně tak bezbolestný, neboť z provedených studií vyplývá, že například při způsobu popravy smrtící injekcí může dojít ke špatnému napíchnutí žíly či neúčinnost jedné ze tří používaných složek může způsobit nesmírné utrpení. Smrtící injekce se skládá ze tří složek. Jednou z nich je látka, která se používá při anestezii a má člověka uspat. Druhá látka člověka paralyzuje, respektive ochromí jeho svalstvo, takže dojde k postupnému udušení a třetí látka zastaví činnost srdce. Nutno podotknout, že ani jedna látka neobsahuje analgetika, tudíž netlumí případně způsobenou bolest.³¹

1.3.5 Diskriminace

Dalším problémem, který se vyskytuje v souvislosti s problematikou trestu smrti je diskriminace. V mnoha zemích hraje roli několik faktorů, které mohou potencionálně určovat, zda jedinec bude odsouzen k trestu smrti. Mezi tyto faktory například patří: národnost, náboženství, etnická příslušnost, příslušnost k nějaké sociální skupině či duševní zdraví jedince. Na základě rozlišování těchto faktorů bohužel často dochází k diskriminaci, kdy například v některých zemích jsou odsouzeni k trestu smrti odpadlíci od víry, aniž by spáchali nějaký zločin.

Jedním z takových případů je například diskriminace založená na uplatňování trestu smrti vůči náboženskému vyznání a přesvědčení. Článek 18 odst. 1 MPOPP stanoví svobodu myšlení, svědomí a náboženství, v odstavci 2 též článku je stanoveno, že „*nikdo nesmí být podroben donucování, které by narušovalo jeho svobodu vyznávat nebo přijmout náboženství nebo víru podle své vlastní volby.*“ Podle Výboru OSN pro lidská práva článek 18 odst. 2 MPOPP zahrnuje rovněž zákaz použití hrozby fyzickou silou nebo trestní sankce k tomu, aby byli věřící nebo nevěřící nuceni dodržovat náboženské přesvědčení či konvertovat. Této

³⁰ DVOŘÁKOVÁ, Michaela. *Trest smrti*. [online]. americkykongres.cz, 2016 [cit. 1. září 2021]. Dostupné z: <<https://americkykongres.cz/wp-content/uploads/VZK-Trest-smrti-1.pdf>>.

³¹ *Smrtící injekce je podle lékařů nehumánní a velmi bolestivá*. [online]. novinky.cz, 24. dubna 2007 [cit. 1. září 2021]. Dostupné z: <<https://www.novinky.cz/zahranicni/amerika/clanek/smrtici-injekce-je-podle-lekaru-nehumanni-a-velmi-bolestiva-40156700>>.

ochrany požívají i lidé, kteří jsou bez vyznání neboli ateisté. Jak již zdůraznilo několik smluvních orgánů pro lidská práva, trest smrti nelze nikdy použít jako sankci za náboženské vyznání či naopak bezbožnost. Výbor OSN pro lidská práva důrazně stanovil, že státy, které si za takové jednání trest smrti ponechají, se dopouštějí porušení povinností, které pro ně plynou z MPOPP. Přesto se najde několik států, které i nadále kriminalizují formy nenáboženských přesvědčení, z toho 13 států dokonce ukládá trest smrti za rouhání nebo odpadlictví. Tak například v Afghánistánu bylo zjištěno několik případů, kdy byli jednotlivci, kteří konvertovali ke křesťanství odsouzeni k trestu smrti. Další příklad je z Bruneje, kde tamní trestní zákoník obsahuje řadu ustanovení, která omezují právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství. Jedno z těchto ustanovení dokonce umožňuje uložení trestu smrti za rouhání. Podobně je na tom i trestní zákoník Pákistánu. V Pákistánu je možno uložit trest smrti za náboženské hanobení či rouhání. Trestní zákoník se zaměřuje i na nevěřící, náboženské menšiny a nesouhlasné muslimy. Podobně je na tom i Írán. K tomu se vyjádřil Úřad Vysokého komisaře OSN pro lidská práva, který projevil hluboké znepokojení nad těmito ustanoveními a uvedl, že uplatňování trestu smrti za tak širokou škálu trestných činů je v rozporu s mezinárodním právem.³² V tomto případě si nešlo nevšimnout, že ve většině případech se jedná o státy, ve kterých převládá islámské náboženství. Islámské právo je všeobecně známe svou přísností a svými radikálními postoji k jiným náboženstvím. Trest smrti je dále možné uložit v některých státech dokonce ženám za cizoložství. Stejný problém se týká i LGBT osob nebo osob s duševní chorobou.³³ Ve Spojených státech amerických ze studie dokonce vyplynulo, že mnohdy dochází z hlediska ukládání trestu smrti i k rasové diskriminaci (viz. příloha č. 3).

Trest smrti je stále více považován za neslučitelný se základními zásadami lidských práv, zejména s lidskou důstojností, právem na život a zákazem mučení nebo jiného krutého, nelidského či jinak ponižujícího zacházení nebo trestání. Osoby s nízkými příjmy a cizí státní příslušníci často nemají možnost dovolit si adekvátní právní zastoupení. To znamená, že nemohou efektivně uplatnit své právo na obhajobu před soudem a v důsledku toho jsou často neúměrně vystaveni odsouzení k trestu smrti. Z tohoto důvodu se domnívám, že by státy měly primárně zajistit, aby všichni obvinění bez výjimky mohli uplatňovat své právo na spravedlivý soudní proces. Měli by tedy mít mimo jiné právo na rovný přístup k soudu a právo na obhajobu,

³² *Capital punishment and the implementation of the safeguards guaranteeing protection of the rights of those facing the death penalty*, [online]. ohchr.org, 17. srpna 2017 [cit. 1. září 2021]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session36/_layouts/15/WopiFrame.aspx?sourcedoc=/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session36/Documents/A_HRC_36_26_EN.docx&action=default&DefaultItemOpen=1>.

³³ Tamtéž.

prostřednictvím kvalifikovaného právního zástupce. Státy, které vykonávají trest smrti by měly zajistit, aby tyto tresty nebyly vykonávány bezdůvodně na základě určitých rysů, které lze považovat za diskriminační. V neposlední řadě by se státy měly především pokusit trest smrti omezit na ty nejzávažnější případy, popřípadě jej zcela zrušit.

2 Argumenty pro a proti trestu smrti

Existuje mnoho názorů, které se přiklánějí pro trest smrti, ale rovněž i proti trestu smrti. V průběhu let se utvořily dva základní názorové tábory. Jedním z nich jsou tzv. retencionisté, někdy též tzv. mortikalisté, kteří jsou pro trest smrti. Mezi nejznámější stoupence trestu smrti patří např. Chammurapi, Drakón, Aristoteles či T. Akvinský s I. Kantem. Naproti nim stojí druhý tábor, který trest smrti kategoricky odmítá. Tito odpůrci jsou mnohdy nazýváni také jako abolicionisté. Význačnými osobnostmi tohoto názorového proudu byli v minulosti například C. Beccaria, F. von Liszt či C. Lombroso.

Já se níže pokusím o objasnění nejzásadnějších argumentů, které hovoří pro i proti. Jedná se nejčastěji o argumenty z oblasti etiky, filosofie, ekonomie, morálky a práva. Nutno podotknout, že argumentů existuje celá řada. Některé jsou mimo jiné založeny i na aspektech, kterým jsem se věnovala v předešlé kapitole 2.3. Jedná se například o argumenty opírající se o právo na život, právo na spravedlivý proces aj. Pro lepší porozumění budu vycházet ze zkušeností z USA, kde je v mnohých státech trest smrti stále aktuální. Mým cílem není jednotlivé argumenty vyhodnocovat, neboť každý je svým způsobem opodstatněný, pouze se budu snažit u každého vyjádřit svůj pohled z hlediska jeho možného opodstatnění.

2.1 Zastánci trestu smrti

2.1.1 Odstrašující efekt

Jedním z argumentů mortikalistů je právě efekt odstrašení neboli prevence. Hrozba v podobě trestu jako následku za protiprávní čin působí na každého člověka jinak. To, co je pro někoho již za hranicí morální slušnosti, pro jiného nemusí znamenat totéž, v závislosti na různých aspektech (sociální prostředí, ve kterém vyrůstal či žije, duševní zdraví, morální hodnoty). V tomto ohledu je tedy těžké posoudit, zda je hrozba potrestáním, respektive ono odstrašení skutečně účinné. Ve většině případů totiž pachatel nejedná s rozmyslem či po předchozím uvážení, ale jedná v tzv. afektu, tedy pachatel jedná v prudkém hnutí mysli a nezvažuje možné následky svého činu.

Doktor Lata ve své knize Účel a smysl trestu porovnává účinek odstrašení v rámci různých druhů trestných činů. Podle něj má odstrašující účinek tradičně malý význam u vražd, neboť právě ty jsou často páčány v afektu. Pachatel tak mnohdy svého činu lituje až bezprostředně po jeho spáchání. Naproti tomu u tzv. chladnokrevných vražd se vrah často zaměřuje na odklizení stop a domnívá se tak, že nebude dopaden a unikne trestu. V minulosti se stala řada nedobrovolných experimentů, na kterých lze tento účinek demonstrovat. Jeden

z případů se stal v Dánsku v roce 1944, kdy v rámci okupace deportovali Němci dánské policisty a jejich pravomoci byly svěřeny tzv. lokálním hlídkám. Zatímco zvláště závažné zločiny se nikterak nezvýšily, tak počet loupeží a krádeží se zvýšil hned několikanásobně.³⁴ V rámci jiných případů se zase ukázalo, že se odstrašující účinek odvíjí také od toho, zda je oslabena státní moc, např. pokud je zavedeno stanné právo.³⁵

Jedním z takových názorných příkladů, který tuto tezi potvrzuje je případ, který se odehrál v Birminghamu v roce 1973. Jednalo se o mladého pachatele, který byl odsouzen ke dvacetiletému TOS za mimořádně brutální loupež. Případ byl poměrně dost medializován, mimo jiné i kvůli velmi přísnému trestu. Z dostupných průzkumů však bylo zjištěno, že počet loupeží se nikterak nelišil od počtu loupeží spáchaných před tímto vyneseným rozsudkem. To potvrzuje i doktor Joch ve svém článku Proč je trest smrti přípustný, kde se zmiňuje o tom, že ve Velké Británii se v 70. letech za krádež majetku v určité hodnotě trestalo trestem smrti. Je prokázáno, že v okamžiku, kdy docházelo k veřejné popravě okrádali kapsáři lidi, kteří popravě přihlíželi. V tomto případě se tedy tento trest zcela minul účinkem. Na druhou stranu je nutno zvážit, vůči komu má mít trest smrti odstrašující účinek. Je zřejmé, že na člověka, který se už dávno rozhodl pro dráhu zločince bez ohledu na následky svého jednání to nebude mít vliv, ale mohlo by mít například pro mladistvé, kteří se chystají provést nějaký zločin.³⁶

Naproti tomu lze uvést příklad, který se odehrál na našem území v období druhé světové války, kdy vznikaly nejrůznější odboje proti nacistům. Nacisté v tomto případě využili odstrašující účinek, neboť popravovali nejen samotné členy odboje, nýbrž i celé jejich rodiny. Výsledkem toho bylo, že ačkoliv by člověk měl odvalu stát se členem odboje i za cenu svého vlastního života, tak v případě ceny života své rodiny již nikoliv.³⁷

V závěru lze tedy říct, že trest smrti za jistých okolností odstrašující účinek jistě má. Například v případě člověka, který nad trestným činem přemýšlí a zvažuje jeho následky, ačkoliv člověk, který dle mého názoru je duševně v pořádku a uznává určité morální, etické a jiné hodnoty nikoho ze své vlastní vůle nezabije, neboť mu to svědomí nedovolí. Nicméně, jak již bylo několikrát řečeno, na člověka, který je chladnokrevný zabiják, respektive jeho morální hodnoty jsou jiné, než u většiny lidí, nebude mít trest smrti žádný účinek, neboť mu to bude nejspíše jedno. Otázkou zůstává, zda je správné, respektive by bylo vhodné aplikovat trest smrti

³⁴ LATA, Jan. *Účel a smysl trestu*. Praha: LexisNexis, 2007. s. 22-24.

³⁵ Mimořádné opatření, které umožňuje orgánům veřejné moci omezit některá občanská práva a sankcionovat trestné činy ve zrychleném a zjednodušeném trestním řízení. Rovněž jsou ukládány přísnější tresty.

³⁶ JOCH, Roman. Proč je trest smrti přípustný. In: HAMERSKÝ, Milan J. *Přijatelnost trestu smrti*. Brno: Bachant, 2001. s. 16-20.

³⁷ LATA, Jan. *Účel a smysl trestu*. Praha: LexisNexis, 2007. s. 22-26.

i na člověka, který jiného usmrtí v již zmíněném afektu. Já se spíše přikláním k tomu, že v tomto případě by trest smrti neměl být brán v potaz, avšak vždy je nutné ke každému pachateli přistupovat zcela individuálně, přihlídnout ke všem okolnostem, které jej ke spáchání činu vedly, jaký zaujímá postoj k činu, který spáchal a mnoho dalších faktorů. Na úplný konec této podkapitoly bych ráda uvedla myšlenku J. Bethama, která podle mě podstatu odstrašujícího efektu trestu dokonale vystihuje: „*Jestli zlo způsobené trestem převyšší zlo způsobené zločinem pak trest není prospěšný, zákonodárce tak svým jednáním produkuje více zla, než kterému zabrání.*“³⁸

2.1.2 Odplata

Jedná se o jeden z nejčastějších argumentů příznivců trestu smrti. Vychází z retribuční teorie a ve své podstatě se jedná o aplikaci principu „oko za oko, zub za zub“. V souvislosti s tímto argumentem mě napadá otázka: Mělo by být zlo odplaceno zlem?

Tak například již ve starověku platilo, že pokud někdo spáchal zločin, tak za něj musel být obětován bohu či božstvem, a to z důvodu, aby nedošlo k pomstě rozhněvaných bohů na nevinných lidech. Podle dávných dob tedy existovalo přesvědčení, že spravedlivým potrestáním je odplata. Novodobá retribuční teorie vychází z toho, že trest musí být zasloužený, tedy musí existovat vztah mezi závažností spáchaného zločinu a přísností uloženého trestu. Trestní právo tak jak jej známe dnes vychází z toho, že výše uloženého trestu musí být u trestných činů s obdobnou mírou závažnosti v zásadě stejná.³⁹

V moderní době tak již nelze vycházet výhradně z teorie oko za oko, zub za zub, neboť to není dobře možné. V jistých případech by se o tom dalo uvažovat, například v případě vraždy, kdy by spravedlivým trestem podle tohoto názoru byl právě onen trest smrti – život za život, ale v jiných případech například v případě znásilnění či loupeže si tento případ nedovedu dost dobře představit. Osobně se domnívám, že na trest smrti jako na odplatu mohou nahlížet tak maximálně pozůstalí po oběti, u nichž se může jednat o jakousi formu zadostiučinění, ale pro průměrně smýšlejícího člověka nebude mít tento argument větší váhu.

2.1.3 Ekonomický faktor

Dalším poměrně často uváděným argumentem mortikalistů je, že trest smrti je méně finančně nákladný nežli TOSD. Jak se ovšem ukázalo, tak tento argument není tak úplně

³⁸ HONDERICH, Ted. *Punishment, The Supposed Justifications*. Cambridge: Polity Press, 1989. s. 59.

³⁹ LATA, Jan. *Účel a smysl trestu*. Praha: LexisNexis, 2007. s. 34-35.

pravda.

Tuto skutečnost dokládá hned několik výzkumů, které proběhly v rozmezí od roku 1992 do roku 2016 ve Spojených státech amerických. Tak například ve státě Texas stojí výkon jednoho trestu smrti zhruba 2,3 miliónu dolarů, což je třikrát více, než kolik činí náklady na uvěznění jednoho vězně v samostatné cele s nejvyšší možnou ostrahou po dobu 40 let. V roce 2000 proběhl podobný výzkum ve státě Florida, který poukázal na to, že výkon trestu smrti stojí tento stát 51 miliónu dolarů ročně. To by pokrylo náklady na doživotní uvěznění všech vězňů, kteří spáchali vraždu 1. stupně. Florida od roku 1970 do roku 2016 vykonala celkem 44 poprav, to činí 24 miliónu dolarů za každou popravu.⁴⁰ Podrobněji viz. příloha č. 4.

Zde se nabízí otázka: Jak je to možné? Vysvětlení je prosté. Téměř většina lidí, kterým hrozí trest smrti si nemohou dovolit vlastního advokáta. Je tedy na státu, aby jim nějakého zajistil. V USA je dokonce praxe taková, že se v těchto případech přidělují advokáti dva, rovněž je stát povinen uhradit i náklady za stíhání pachatele. Tyto případy, kdy připadá v úvahu trest smrti jsou náročná po finanční stránce i co se týče přípravy řízení. Často je třeba obstarat nejrůznější odborníky, ať už různé specialisty na forenzní důkazy, psychologické posudky či znalce z různých oblastí. Dalším poměrně nákladným prvkem je výběr poroty, který může zabrat mnohem více času než obvykle, a to znamená další zvýšení nákladů. Soudní procesy, ve kterých se rozhoduje o trestu smrti mohou trvat až čtyřikrát déle než obvyklá soudní řízení. To znamená až čtyřnásobné zvýšení nákladů soudního řízení, kompenzaci poroty a odměna právního zástupce. Pokud je tedy rozhodnuto o trestu smrti, potom to znamená, že takto odsouzený musí být uvězněn do samostatné cely ve speciálním zařízení. Taková zařízení vyžadují větší míru zabezpečení, neboť vězni jsou v celách drženi 23 hodin. V neposlední řadě má každý takto odsouzený vězeň nárok na řadu odvolání. To znamená opět další náklady.⁴¹

Z výše uvedeného lze vyvodit závěr, že ve vyspělých civilizovaných zemích se spravedlivým soudním procesem tento argument, že se jedná o ekonomičtější řešení, nežli v případě TOSD zřejmě neobstojí. Jistě by se o tom dalo polemizovat v případě rozvojových zemích, kde o zárukách spravedlivého procesu bohužel nemůže být mnohdy řeč (viz. kapitola 2.3).

⁴⁰ *Facts about the Death Penalty*, [online]. supremecourt.gov, 7. prosince 2016 [cit. 7 února 2022]. Dostupné z: <https://www.supremecourt.gov/opinions/urls_cited/ot2016/16-5247/16-5247-2.pdf>.

⁴¹ *Studies consistently find that the death penalty is more expensive than alternative punishments*, [online]. deathpenaltyinfo.org, 7. října 2017 [cit. 7 února 2022]. Dostupné z: <<https://deathpenaltyinfo.org/policy-issues/costs>>.

2.2 Odpůrci trestu smrti

2.2.1 Justiční omyl

Jedná se o jeden z nejzásadnějších argumentů abolicionistů, který lze jen těžko vyvrátit, neboť v minulosti k justičním omylům skutečně docházelo a jak budu uvádět níže, tak k nim, bohužel, dochází i dnes. Justiční omyl je jedním z nejzávažnějších pochybení soudního systému, který ve svém důsledku popírá samotný smysl práva. Co je vlastně smyslem práva? Smyslem práva by mělo být, dle mého názoru, nalézání spravedlnosti. Výsledkem soudního procesu by tedy mělo být nalezení jakési objektivní pravdy, tím pádem i nastolení spravedlnosti, neboť právo, pravda a spravedlnost jsou pojmy, které spolu úzce souvisí.

Omyl se dá zjednodušeně definovat jako rozpor mezi něčí představou o určité skutečnosti a samotnou skutečností. Ačkoliv jsou soudní řízení podrobeny procesním zásadám a přísným postupům, tak bohužel i přesto se může stát, že se soud ve svém rozhodnutí zmýlí. To má poté za následek vznik justičního omylu. Prokázání justičního omylu je poměrně složitý proces, neboť rozhodování soudu je založeno na mnoha faktorech. Existují i případy, kdy justiční omyl zapříčinil již samotný nesprávný postup orgánů činných v trestním řízení v přípravném řízení, například v případě, kdy je provedena nesprávná identifikace pachatele, falešné doznání či křivé výpovědi policejních informátorů aj. V rámci soudního řízení potom může dojít k situacím, kdy jsou zatajeny stěžejní informace, špatně zpracovány znalecké posudky, pochybení obhajoby apod. To vše může mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, které může vést k justičnímu omylu. Justiční omyl se tedy může zakládat na nesprávném právním posouzení, ale i na vadách skutkových, například omyl v osobě pachatele.⁴²

Případy justičních omylů jsou nejčastěji v podobě odsouzení nevinného člověka k TOS, v lepším případě je „pouze“ umístěn do vazby. Nejhorší možný případ může nastat, pokud je nevinná osoba odsouzena k trestu smrti, zatímco skutečný pachatel se pohybuje stále na svobodě a může tak dál páchat trestnou činnost. Pokud je zjištěno, že soud ve svém rozhodnutí pochybil je možné dosáhnout nápravy prostřednictvím opravných prostředků. K nápravě takovýchto omylů bohužel někdy nedojde včas či vůbec. Jak jsem již výše ve své práci zmiňovala, mnohdy odsouzení nemají prostředky k dosažení nápravy či jim to vůbec z nějakých politických důvodů/režimu země není umožněno. Z toho důvodu jsou potom nevinní lidé často nespravedlivě odsouzeni za činy, které nespáchali a nemohou se proti tomu ani nijak bránit. Smutné je, že ztracená léta, která prožili ve výkonu TOS jim již nikdo nevrátí

⁴² HUFF, R., KILLIAS, M. *Wrongful convictions and miscarriages of justice: Causes and Remedies in North American and European Criminal Justice Systems*. New York: Routhledge, 2013. s. 430.

a v nejhorším případě, pokud byli odsouzeni k trestu smrti a trest smrti byl vykonán, tak jim jejich život a tuto ztrátu pro jejich blízké už vůbec nikdo a nic nedokáže nahradit.

V roce 2012 byla zveřejněna studie, která probíhala 23 let v rámci spolupráce dvou univerzit, konkrétně University of Michigan Law School a Northwest University School of Law. Na základě této studie bylo zjištěno přes 2000 případů nespravedlivě odsouzených osob za zločiny, které tyto osoby nespáchaly. Jinými slovy studie zdokumentovala přes 2000 justičních omylů a nevyloučila, že jich bylo ve skutečnosti ještě mnohem více. Za hlavní příčinu těchto omylů byly označeny zejména: špatná obhajoba, špatné forenzní posudky či nekompetentní forenzní vědy, lži a nesprávná identifikace svědků. Výše zmíněné univerzity rovněž založily systém evidence zproštění viny odsouzených, neboť předtím žádná taková databáze v USA neexistovala. Do této databáze byly zapsány informace o 873 případech zproštění viny, které jsou založeny na podrobných důkazech. Nicméně, výzkumní pracovníci jsou přesvědčeni, že existuje bezmála dalších 1200 případů zproštění viny, na které během analýzy jednotlivých případů narazili oklikou. Bohužel, pro tyto případy však nemají dostatek důkazů. Dále bylo v rámci výzkumu zjištěno, že výše zmíněných 873 případů, respektive osob, které byly zproštěny viny, strávilo před zproštěním dohromady celkem více než 10 000 let za mřížemi. To znamená v přepočtu, že každý jednotlivec strávil ve vězení v průměru více než 11 let. Z výzkumu rovněž plyne, že 9 z 10 byli muži a polovinu tvořili Afroameričané. Zhruba polovina z 873 případů se týkala zproštění viny za zločin vraždy a cca 30 % tvořila sexuální trestní činnost, přičemž ve 101 případech byl uložen dokonce trest smrti. Dalších 7 % se týkala drogových trestných činů a trestné činnosti tzv. bílých límečků („hospodářská trestná činnost“), 5 % loupeže a 5 % jiné druhy násilných trestných činů. Zhruba 720 případů bylo zproštěno viny na základě provedených DNA testů. U poloviny z 873 bylo nejčastějším faktorem vedoucím k falešnému odsouzení křivá výpověď či křivé obvinění, 43 % se týkalo chybné identifikace svědků a 24 % se týkalo falešných forezních důkazů.⁴³

Justiční omyly provází lidstvo celými dějinami, celkový počet justičních omylů a vynesení chybných rozsudků není znám a zcela přesně jej již nejspíše nikdy nezjistíme. Z dostupných informací však lze zjistit, že množství prokázaných justičních omylů není zanedbatelné, a i v dnešní moderní pokrokové době k nim přesto dochází. Ve světě se takových případů dá jmenovat celá řada, například: Lesurques, Jakubowski, Rowland, Dreyfus, Sheppard

⁴³ MATACONIS, Doug. *Study: At Least 2,000 People Wrongfully Convicted in 23 Years*. [online]. outsidethebeltway.com, 21. května 2012 2017 [cit. 21. února 2022]. Dostupné z: <<https://www.outsidethebeltway.com/study-at-least-2000-people-wrongfully-convicted-in-23-years/>>.

apod.⁴⁴ I v ČR dochází k justičním omylům. Nejznámější případy jsou: Nečesaný, Šafránek, Schindler či Eliáš.⁴⁵ Bezспорu nejznámějším případem, který se udál v historii českých dějin je případ Milady Horákové. Zde se spíše než o justičním omylu, hovoří o justiční vraždě, neboť celý soudní proces byl vykonstruován a spolu s Miladou Horákovou byli takto odsouzeni k trestu smrti ještě další lidé (k tomu blíže kap. 2.1.2).

Osobně si nedokážu představit, že bych byla odsouzena za čin, který jsem nespáchala, neboť jsem byla pevně přesvědčena, že v dnešní době, kdy existuje nespočet různých výzkumných metod se tyto případy takřka nedějí. Zásada „In dubio pro reo – v pochybnostech ve prospěch pachatele“ je přece stěžejní zásadou trestního práva, na jejím principu má být postaveno trestní řízení. Bohužel, jak jsem později zjistila, vždy tomu tak není. Čím více jsem se totiž zabývala problematikou justičního omylu, která je velice široká, jsem začala mít přece jen jisté pochyby. Je zřejmé, že soudci jsou mnohdy zahlceni spisy, které jsou velice obsáhlé, a i když by se jimi měli zabývat do sebemenšího detailu, tak věřím, že tomu tak vždy bohužel není. Zde potom vzniká prostor, který může ale nemusí zapříčinit vznik justičního omylu, stejně tak jako v případě činnosti státního zástupce či policie. Případů, kdy policisté nezákonně vyvíjeli nátlak na oběti justičního omylu k tomu, aby se doznaly existuje poměrně mnoho jak ve světě, tak i u nás. Jedním z takových případů je například u nás mediálně známá kauza Šafránek.

Za další poměrně velký kámen úrazu bylo diskutováno obsazení soudu v rámci obnovy řízení. Do nedávna totiž bylo přípustné, aby v obou fázích řízení, tedy jak v řízení o povolení obnovy, tak i v samotném řízení obnoveném rozhodoval tentýž soudce, který ve věci rozhodoval v původním řízení. To se naštěstí změnilo od 1. 1. 2022, kdy byl novelizován trestní řád. Nově je tedy dle § 30 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „TR“) uvedeno, že „Z rozhodování o návrhu na povolení obnovy řízení je vyloučen soudce nebo přísedící, který ve věci rozhodoval v původním řízení“. O tuto změnu se zasloužila především bývalá ministryně spravedlnosti profesorka Helena Válková. Nutno podotknout, že se této změny řadu let dovolávalo velké množství právníků a expertů, kteří se zabývají právě problematikou nespravedlivých odsouzení. Věřím tedy, že tato novelizace pomůže alespoň částečně některé justiční omyly napravit, neboť je zřejmé, že málokterý soudce přizná, že ve svém rozhodnutí pochybil.

⁴⁴ BESTOVÁ, Cornelia C. *Trest smrti v německo-českém porovnání*. Brno: Doplněk, 1996. s. 41-54.

⁴⁵ *Justičních omylů jsou v Čechách podle spolku Šalamoun desítky*. [online]. tyden.cz, 7. září 2019 [cit. 21. února 2022]. Dostupné z: <https://www.tyden.cz/rubriky/domaci/justicnich-omylu-jsou-v-cechach-podle-spolku-salamoun-desitky_531566.html>.

Lze tedy shrnout, že i když máme v dnešní době již velice pokrokové vědecké metody (daktyloskopie, kazuistika, forenzní odorologie, toxikologie, balistika, analýzy DNA aj.), které nám pomáhají s velikou přesností určit konkrétního pachatele, tak bohužel i tak někdy dochází k závažným pochybením, které mají nejen pro člověka, kterého se justiční omyl konkrétně týká, ale i pro jeho rodinu či osoby blízké obrovské následky a jen těžko lze tyto následky, jakkoliv zhojit.

2.2.2 Možnost nápravy

Odpůrci trestu smrti tvrdí, že pachatel může být napraven a svého činu může časem litovat. Náprava pachatele neboli rehabilitační teorie je i jednou z několika funkcí trestu. Nápravná teorie cílí na převýchovu pachatele a jeho znovu začlenění do společnosti. Je však otázkou, zda pachatel, který chladnokrevně někoho zavraždí, či je již zkušeným recidivistou, někdy svých činů vůbec litovat bude. Já se osobně domnívám, že člověk, který někoho zavraždí, aniž by se tak stalo v afektu nebo v jiném silném rozrušení myslí, svého činu litovat nebude. Takový člověk, který je něčeho takového schopen, podle mě lítost ani projevit nemůže, neboť je svým způsobem deviant. Upřímně řečeno, kdo spáchá vraždu po předchozím uvážení, aniž by mu v tom zabránilo svědomí? Člověk, který zastává určité morální hodnoty jistě ne.

Ve své úvaze se k tomu vyjádřil i MUDr. Roman Joch, který dlouhou dobu tento argument považoval za téměř neprůstřelný. Dle něj bylo lepším řešením vidět, jak pachatel svého činu lituje než jej popravit. Postupem času si však uvědomil, že v tom, zda je pachatel odsouzen k trestu smrti nebo doživotí není z hlediska možné lítosti pachatele žádný rozdíl. Je všeobecně známo, že člověk před očekávanou smrtí zpravidla přemýšlí nad svým životem a mnohdy některých svých činů zpětně i lituje. To doktora Jocha přivedlo na myšlenku, že pachateli se neodnímá možnost svého činu litovat před výkonem trestu smrti, zároveň ale i v případě TOSD nelze s jistotou garantovat, že pachatel v průběhu výkonu svého činu někdy litovat bude.⁴⁶ Tudíž pokud pachatel spáchal čin s vědomím, že provedl něco špatného je téměř jisté, že svého činu bude litovat ihned poté. V tomto případě by mu nejspíše ani trest smrti uložen nebyl, neboť v rámci rozhodování o trestu se přihlíží mimo jiné i k tomu, zda pachatel svého činu upřímně lituje. Zde se tedy přikláním k tomu, že argument možné nápravy a lítosti je opodstatněný a v těchto případech dává smysl. Na druhou stranu, pokud tentýž čin spáchá člověk, který jej plánoval či jej takový čin nechává klidným, je pravděpodobnost toho, že svých

⁴⁶ JOCH, Roman. Proč je trest smrti přípustný. In: HAMERSKÝ, Milan J. *Přijatelnost trestu smrti*. Brno: Bachant, 2001. s. 22.

činů bude někdy litovat velice nízká. Stejně tak i možnost jeho nápravy, i když znova podotýkám, že vždy je nutné každého jedince posuzovat zcela individuálně.

2.2.3 Zneužití trestu smrti

V historii se trest smrti využíval mimo jiné také jako politický nástroj. Ostatně to se týkalo v minulosti i ČR. Jedním z takových případů je již několikrát v této práci zmiňovaný případ Milady Horákové. Ačkoliv by se mohlo zdát, že v dnešní převážně demokratické společnosti se jedná spíše o přežitek, není tomu tak úplně pravda. I v dnešní době lze nalézt státy, které používají trest smrti jako trest proti osobám, které uplatňují svá práva na svobodu projevu či právo shromažďovat se a sdružovat.

V roce 2016 se toto téma řešilo na světovém kongresu OSN zaměřeném proti trestu smrti. K této problematice zneužívání trestu smrti jako politického nástroje se vyjádřil i Vysoký komisař OSN pro lidská práva, který poznamenal, že některé státy zasahují proti tzv. „teroristickému chování“, které je ve skutečnosti záminkou k odstavení politických oponentů. Cílem těchto zemí má být údajně snaha kriminalizovat legální výkon základních svobod tím způsobem, že je začleňují do příliš vágních protiteroristických právních předpisů. Vysoký komisař zdůraznil, že účast na pokojných protestech a kritika vlády (ať už v soukromí či prostřednictvím internetu a médií) nejsou zločiny ani teroristické činy a že hrozba nebo použití trestu smrti v takových případech je hrubým porušením lidských práv.⁴⁷

Za státy, které údajně zneužívají trest smrti s cílem potlačit různá opoziční politická hnutí a seskupení lze uvést například Severní Koreu či Súdán, dále pak Vietnam, kde je pod pohrůzkou trestu smrti zakázána veškerá politická aktivita. Amnesty International dále uvádí i Irán či Čínu.⁴⁸ Čína byla dokonce v minulosti kritizována za to, že údajně obchodovala s orgány popravených. Dokonce existují i svědectví o těchto praktikách. Čína byla v minulosti opakovaně vyzvána Radou OSN pro lidská práva k tomu, aby umožnila investigativnímu týmu vstoupit do země za účelem vyšetření situace, avšak vždy to odmítla. Čína se proti obviněním OSN ohradila a tvrdí, že je v zemi tzv. registr dobrovolných dárců. Jak je to ale ve skutečnosti nikdo neví, neboť v Číně je počet vykonaných poprav státním tajemstvím.⁴⁹

⁴⁷ *Capital punishment and the implementation of the safeguards guaranteeing protection of the rights of those facing the death penalty*, [online]. ohchr.org, 17. srpna 2017 [cit. 31. srpna 2021]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session36/_layouts/15/WopiFrame.aspx?sourcedoc=/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session36/Documents/A_HRC_36_26_EN.docx&action=default&DefaultItemOpen=1>.

⁴⁸ *Trest smrti*, [online]. amnesty.cz, [cit. 22. února 2022]. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/trestsmrti>

⁴⁹ „Ani nebudeš vědět, že jsi umřel.“ Bývalí vězni pro OSN vypověděli o odebirání orgánů v Číně, [online]. echo24.cz, 19. října 2021 [cit. 22. února 2022]. Dostupné z: <<https://echo24.cz/a/SFH4w/ani-nebudes-vedet-ze-ji-umrel-byvali-vezni-pro-osn-vypovedeli-o-odebirani-organu-v-cine>>.

3 Alternativy trestu smrti

Trest smrti byl v ČR zrušen novelou trestního zákona v roce 1990, přesněji dne 1. července 1990 jej zrušila Česká a Slovenská federativní republika zákonem č. 175/1990 Sb. Zákaz trestu smrti a jeho opětovné zavedení je zakotven na ústavní úrovni v Listině základních práv a svobod, konkrétně se jedná o článek 6 odst. 3. ČR je rovněž vázána množstvím mezinárodních smluv, které trest smrti nepřipouštějí. Jedná se například o Druhý opční protokol k MPOPP nebo o Protokol č. 13 k Evropské úmluvě o lidských právech.

V ČR rozlišujeme dva výjimečné tresty, které do jisté míry nahradily dříve používaný trest smrti. Současně aktuálně platný a účinný TZ rozlišuje mezi dvěma výjimečnými tresty, jedná se o TOSD a TOS nad dvacet až do třiceti let. V ustanovení § 54 odst. 1 TZ je uvedeno, že „výjimečný trest může být uložen jen za zvlášť závažný zločin, u něhož to trestní zákon dovoluje“. Výjimečný TOS se podle § 56 odst. 2 písm. b) TZ vykonává ve věznici se zvýšenou ostrahou, ale soud může pachatele zařadit do věznice jiného typu, má-li za to, že bude působení na něj, aby vedl řádný život, v jiném typu věznice lépe zaručeno.

To neplatí pro TOSD, v tomto případě totiž není možnost fakultativního výběru, nýbrž pachatel musí být zařazen do věznice se zvýšenou ostrahou obligatorně. Na základě ustanovení § 57 odst. 1 ve spojení s § 57 odst. 4 písm. b) TZ může soud během výkonu trestu přeradit odsouzeného k výjimečnému trestu do věznice jiného typu. Tento typ věznice, kam má být odsouzený přeložen se může od dosavadního vězení lišit pouze o jeden stupeň. K přerazení odsouzeného do věznice jiného typu může dojít nejdříve po vykonání alespoň jedné čtvrtiny uloženého trestu. V případě TOSD může dojít k přerazení nejdříve po vykonání alespoň deseti let tohoto trestu.

Výkon výjimečného trestu je upraven jak na úrovni mezinárodního práva, tak i na úrovni práva vnitrostátního. Mezi mezinárodní dokumenty upravující výkon výjimečného trestu patří například Evropská vězeňská pravidla. Tato pravidla jsou založena na základních principech, které kladou důraz na lidskou důstojnost, vhodné chování vězeňského personálu vůči vězňům apod. Na poli vnitrostátního práva je výkon výjimečného trestu upraven Listinou základních práv a svobod, TZ, zákonem č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZVTOS“), vyhláškou Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody aj. Výkon výjimečného trestu je v současné době prováděn v následujících věznicích: Karviná, Mírov, Plzeň, Valdice a Opava, přičemž zde jsou vězněny ženy.

Ze získaných informací, které mi poskytla Vězeňská služba ČR (podrobněji viz. příloha

č. 5) k datu 22. září 2021, nastoupilo v roce 2019 celkem 7 osob k výkonu TOS nad dvacet až do třiceti let. V roce 2020 to bylo dokonce 10 osob. Dále v roce 2019 vykonávalo TOS nad dvacet až do třiceti let celkem 29 osob, přičemž nástup k tomuto trestu sahá až do roku 1990. V roce 2020 tento trest vykonávalo celkem 35 osob. Pokud se podíváme na TOSD, tak zde v roce 2019 ani v roce 2020 nenastoupila k výkonu TOSD žádná osoba a v roce 2020, jakož i v roce 2019 bylo ve výkonu tohoto trestu celkem 49 osob. Pokud bychom tedy srovnali rok 2019 s rokem 2020, je patrné, že v případě výjimečného trestu – TOS nad dvacet až do třiceti let se jedná o nárůst počtu osob ve výkonu trestu.

3.1 Trest odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let

Jak jsem již výše zmínila v českém trestním právu rozlišujeme celkem dva výjimečné tresty. Tím mírnějším z nich je TOS nad dvacet až do třiceti let. Tento trest je charakterizován v § 54 odst. 2 TZ, kdy jej „*může soud uložit pouze tehdy, jestliže závažnost zvlášť závažného zločinu je velmi vysoká nebo možnost nápravy pachatele je obzvláště ztížena*“. V ustanovení § 59 odst. 2 TZ je stanoveno, že „*při ukládání výjimečného trestu odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let nesmí horní hranice převyšovat třicet let*“. Ustanovení § 88 odst. 4 TZ stanoví možnost podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. V případě osob odsouzených k výjimečnému TOS nad dvacet až do třiceti let „*mohou být podmíněně propuštěny až po výkonu dvou třetin uloženého trestu odnětí svobody, nehrozí-li s ohledem na okolnosti činu, za který byla odsouzena, a povahu její osobnosti opakování spáchaného nebo jiného obdobného zvlášť závažného zločinu*“.

V souvislosti s výkonem TOS nad dvacet až do třiceti let bych chtěla zmínit výzkum, který proběhl ve věznicích v ČR. Ačkoliv se jednalo o výkony TOS v rozmezí od patnácti do dvaceti pěti let, neboť takto byla stanovena hranice výjimečného trestu za účinnosti starého trestního zákoníku, tak i přesto se domnívám, že se jedná o poměrně kvalitní a zajímavý výzkum, který stojí za zmínku.

Tento penologický výzkum se týkal sedmdesáti náhodně vybraných vězňů, kteří vyhověli požadavkům výzkumu. Jednalo se o muže. Cílem výzkumu bylo prozkoumat vztahy mezi vězni navzájem, vztahy vězňů s jejich rodinnými příslušníky, vztahy vězňů a vězeňského personálu, osobnost vězňů a schopnost vězně znovu začlenit se po propuštění do běžného života. V rámci výzkumu byly provedeny zejména psychologická vyšetření, při kterých byly použity následující metody: psychologické testy, nejruznější dotazníky a rozhovory.⁵⁰

⁵⁰ NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Praha: Leges, 2010. s. 91-93.

Výsledky provedeného výzkumu ukázaly, že odsouzení mají ve valné většině základní vzdělání. Rovněž bylo zjištěno, že jsou převážně ženatí nebo rozvedení, přičemž ti, kteří jsou rozvedení a mají děti, tak u valné většiny z nich jsou děti svěřeny do trvalé péče matky. Co se týče vězeňské kázně, tak bylo zjištěno, že převážná většina vězňů, která spáchala nějaký vězeňský přestupek odůvodnila svůj počín jako zapojení se do druhého života vězňů. K tomu lze dodat, že většina těchto přestupků se týkala konfliktů se spoluvězni či se jednalo o obchodování prakticky s čímkoliv mezi spoluvězni.

Co se týká práce, tak nikdo z dotázaných vězňů práci neodmítl, ačkoliv většina z nich byla bez práce. Někteří vězni uvedli, že se potýkají s nedostatkem soukromí, nedostatkem zaměstnání a vzdělání, nedostatečným kontaktem se svojí rodinou, stěžovali si na špatné zacházení vězeňského personálu, na problémy se spoluvězni či někteří uvedli, že je podle nich vězeňská strava nedostatečná.

Po zdravotní stránce uváděli problémy se žaludkem, spánkem, bolestí hlavy, nechutenství, psychické či fyzické vyčerpání aj. Na dotaz, co jim ve věznici přináší alespoň nějaké uspokojení či zda mají nějaký pozitivní zážitek uvedli, že jim potěšení přináší kontakt s rodinou, cvičení, četba, možnost pracovat, přátelství s některými spoluvězni apod. Bohužel se ale našli i tací, kteří uvedli, že nemají pocit radosti naprosto z ničeho a pouze jeden z dotázaných vězňů uvedl, že pociťuje výčitky svědomí za čin, který spáchal.

Na otázku, jak vnímají své odsouzení k danému trestu většina vězňů odpověděla, že jsou odsouzeni za trestný čin, který nespáchali a že jej odmítají. Našli se i tací, kteří jej sice akceptují, ale přesto se jim délka trestu zdá nepřiměřená. Pro mě bylo poměrně zvláštní zjištění, že část vězňů chápe trest jako součást jejich života, kterou je nutno přetrpět. Objevila se i skupina respondentů, kteří uvedli, že trest pro ně nemá absolutně žádný odrazující účinek před spácháním dalšího trestného činu. Z toho vyplývá, že je v páchání další trestné činnosti neodradí ani výjimečný trest, tedy že to pro ně nemá žádný preventivní důsledek.

Pokud bychom se zaměřili na vyhlídky vězňů na život po propuštění, tak jsou vesměs pozitivní. Většina z dotázaných se domnívá, že neselže a zařadí se zpět do běžného života, což je celkem uspokojující zjištění. Dále pokud bychom se zaměřili na vztah odsouzeného a rodiny, tak zde se to liší případ od případu. Některé rodiny přijmou skutečnost, že jejich člen rodiny byl odsouzen k TOS celkem přijatelně, avšak některé rodiny zcela změny svůj postoj k odsouzenému. Znepokojujícím zjištěním je, že u většiny odsouzených byla zjištěna jakási tendence vytvářet potencionální kriminální seskupení.

Výzkum se zaměřil i na vězeňský personál a dospěl k závěru, že spousta zaměstnanců trpí tzv. syndromem vyhoření, který nastává cca po deseti letech. Co se týče délky pobytu ve

vězení, bylo prokázáno, že u pruvěžněných trvá zhruba tři měsíce, než se začlení, respektive přizpůsobí. To neplatí u recidivistů, u nich je to podle dotázaných odborníků otázka pár dnů či dokonce několika hodin. Dále bylo zjištěno, že dlouhodobý pobyt ve vězení má spíše špatný vliv na odsouzené, neboť vězni nejsou samostatní, často jsou deprivováni a nemají dostatek práce. To vše vede k pozdějšímu zhoršenému znovu začlenění do společnosti.⁵¹

3.2 Trest odnětí svobody na doživotí

TOSD je po TOS nad dvacet až do třiceti let druhým trestem, který u nás tvoří dvojici výjimečných trestů. Jedná se o nejpřísnější trest, který v ČR lze uložit. V ustanovení § 54 odst. 3 TZ jsou uvedeny trestné činy, za které je možné TOSD uložit. Jedná se o tyto trestné činy: „*zvlášť závažný zločin vraždy podle § 140 odst. 3 TZ, zvlášť závažný zločin obecného ohrožení podle § 272 odst. 3 TZ, vlastizrady dle § 309 TZ, teroristického útoku dle § 311 odst. 3 TZ, teroru dle § 312 TZ, genocidia dle § 400 TZ, útoku proti lidskosti dle § 401 TZ, použití zakázaného bojového prostředku a nedovoleného vedení podle § 411 odst. 3 TZ, válečné krutosti podle § 412 odst. 3 TZ, perzekuce obyvatelstva podle § 413 odst. 3 TZ nebo zneužití mezinárodně uznávaných a státních znaků podle § 415 odst. 3 TZ zavinil úmyslně smrt jiného člověka, a to za podmíněk, že a) takový zvlášť závažný zločin je mimořádně závažný vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku a b) uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti nebo není naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let.*“⁵²

Tyto výše zmíněné dvě podmínky musí být splněny kumulativně a blíže jsou specifikovány v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2009 č. j. 6 Tdo 1334/2008. Nejvyšší soud charakterizuje zvlášť zavrženíhodný způsob, zavrženíhodnou pohnutku a zvlášť těžký a těžko napravitelný následek následovně: „**Zvlášť zavrženíhodný způsob provedení činu** charakterizuje objektivní stránku trestného činu. Může záležet buď v povaze samotného jednání, např. ve vyšší míře surovosti, zákeřnosti, nebo v povaze situace, místa, času okolností apod. **Za zvlášť zavrženíhodnou pohnutku** lze považovat takovou pohnutku, která je v příkrém rozporu s morálkou občanské společnosti a svědčí zpravidla o morální bezcitnosti, zvrhlosti, o bezohledném sobectví, o pohrdavém postoji k základním lidským hodnotám, zejména k lidskému životu. **Zvlášť těžký a těžko napravitelný následek** představuje nenapravitelnou nebo jen velmi

⁵¹ NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Praha: Leges, 2010. s. 93-96.

⁵² § 54 odst. 3 TZ.

obtížně napravitelnou poruchu způsobenou trestným činem na nejvýznamnějších zájmech chráněných těmi ustanoveními trestního zákona, která dovolují uložení výjimečného trestu v této podobě“.⁵³

Druhá podmínka je projevem generální prevence a Nejvyšší soud ji vykládá následovně: „*Uložení trestu odnětí svobody na doživotí bude na místě, když jiné prostředky, a zejména i nejcitelnější jiné tresty nebudou s to účinně ochránit společnost před nejnebezpečnější kriminalitou, která velmi negativním a často nenahraditelným způsobem poškozují základní společenské hodnoty...“.⁵⁴*

Tak jako u výše zmíněného výjimečného trestu, tak i v tomto případě proběhl výzkum, kterého se tentokrát zúčastnilo dvacet tři vězňů, kteří si odpykávají doživotní trest ve věznicích v ČR. Cílem výzkumu bylo analyzovat osobnost vězňů, jejich postoj ke spáchané trestné činnosti, chování vězňů ve věznici a rovněž zmapovat případná negativa související s pobytem ve vězení. K tomu byly použity nejrůznější metody, jako například: dotazníky, rozhovory, znalecké posudky, názory odborníků, analýzy údajů o pachatelích apod.

Z výsledků šetření vyplynulo, že mezi doživotně odsouzenými vězni převládají svobodní a bezdětní. Co se týče vzdělání, tak většinu tvoří spíše osoby se základním vzděláním, osoby vyučené nebo se středním odborným vzděláním bez maturity. Bylo zjištěno, že spousta vězňů trpí poruchou osobnosti, např. asociální porucha či sociopatie, dále pak depresemi a různými psychosomatickými problémy.

U doživotně odsouzených vězňů se zkoumalo mimo jiné sexuálně deviantní chování, kdy u 75 % osob nebyly zjištěny žádné projevy takového chování. V 17 % byly zjištěny projevy sexuální agresivity a u zbývajících byly potvrzeny určité projevy sexuálně deviantního chování ve formě agresivního postoje vůči ženskému pohlaví a sadistické tendence. Co se týče návykových a omamných látek, tak bylo zjištěno, že zhruba polovina respondentů má s nimi nějakou zkušenost, přičemž se jednalo převážně o alkohol, z toho ve dvou případech bylo zjištěno, že mají tendenci k nadměrnému užívání nealkoholových látek. Z výsledků bylo dále zjištěno, že 54 % doživotně odsouzených nemá žádné kázeňské problémy.

Co se týče kontaktu odsouzených s rodinami, tak v tomto případě nejsou výsledky příliš uspokojivé, neboť 62 % doživotně odsouzených uvedlo, že nemá kontakt s nikým z vnějšího světa, 17 % uvedlo, že mají průměrný kontakt a 21 % odsouzených má dokonce kontakt s vnějším světem vcelku častý.

Ve výzkumu se rovněž zjišťovalo, zda odsouzení pocítují pocit viny. Odborníci tvrdí,

⁵³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. března 2009, č. j. 6 Tdo 1334/2008.

⁵⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. března 2009, č. j. 6 Tdo 1334/2008.

že pocit viny a vědomí viny nastupuje ještě předtím, než dochází k výkonu trestu. Podobně jako tomu bylo ve výzkumu u TOS nad dvacet až do třiceti let převážná většina pachatelů přiznala alespoň částečný podíl na trestném činu, ale s délkou trestu naprosto nesouhlasila. Zhruba 38 % vězňů popřela spáchaný trestný čin zcela a pouze malá část vězňů měla veliký pocit viny. Pokud bychom se zaměřili na chování vězňů, tak většina vězňů ztratila zájem o kontakt s vnějším světem. Odsouzení tímto způsobem defacto „unikali od reality“ a ve vězení se snažili vytvořit jiný svět. Často prostřednictvím bagatelizování věcí či procesu intelektualizace, jiným vězňům pomáhala agrese, a dokonce se objevil i pokus o reálný útěk z vězení. Vztahy mezi spoluvězni jsou podle získaných informací spíše nekonfliktní a mezi vězni a dozorci také.⁵⁵

⁵⁵ NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Praha: Leges, 2010. s. 96-100.

4 Komparace trestu smrti a jeho alternativ z hlediska účinné ochrany společnosti

Jednotlivým argumentům, které svědčí ve prospěch či neprospěch trestu jsem se věnovala dopodrobna v předešlých kapitolách svojí práce. Nicméně tak, jako existují argumenty pro a proti trestu smrti, stejně tak existují i argumenty hovořící ve prospěch či neprospěch výjimečných trestů. V této kapitole bych se ráda na jednotlivé argumenty zaměřila a srovnala je s některými názory na trest smrti. Na základě toho se budu snažit vyvodit závěr, zda jsou výjimečné tresty, především TOSD z hlediska generální, ale i individuální prevence, účinnou alternativou trestu smrti.

Názory, které jsou uváděny jako svědčící ve prospěch TOSD jsou následující:

- 1) TOSD respektuje právo na život.
- 2) V případě justičního omylu nepřináší tento trest nenapravitelný důsledek nesprávného rozhodnutí soudu.
- 3) V případě tohoto trestu může dojít za určitých okolností k žádané resocializaci či nápravě pachatele.

Ad 1): Představuje tentýž argument, který uvádí odpůrci trestu smrti. Tedy, že v případě trestu smrti je zasahováno do práva na život, zatímco v případě TOSD je toto právo respektováno. S tímto argumentem mohu jen souhlasit. Ad 2): I tento argument je poměrně neprůstředný a nezbyvá mi než souhlasit, neboť pokud k justičnímu omylu skutečně dojde a zjistí se to až poté, co byl trest smrti již vykonán, tak to bohužel nelze již v žádném případě zvrátit.

Ad 3): S tímto názorem tak úplně nesouhlasím. K resocializaci za jistých okolností nejspíše dojít může, avšak co se týče nápravy, tak v tomto případě nemohu zcela souhlasit. Možností možné nápravy pachatele jsem se zabývala v kapitole 3.2.2. Při podrobnějším zkoumání nejrůznějších studií a vědeckých experimentů bylo spíše zjištěno, že existují dva druhy pachatelů. V prvním případě jsou to pachatelé, kteří jednají v afektu, v náhlém rozrušení mysli či pod vlivem nejrůznějších látek. Tyto osoby zcela jistě nápravy dosáhnout mohou, avšak takoví pachatelé spíše nebudou za spáchaný čin bezprostředně odsouzeni k výjimečnému trestu, neboť se v jejich případě jedná čistě o „uklouznutí“. Ve druhém případě tu máme pachatele, kteří zločiny páchají s uvědoměním, chladnokrevně či po předchozím naplánování. Tito pachatelé dle mého názoru ve valné většině případů nápravy nedosáhnou.

Naproti tomu zde máme i názory, které hovoří v neprospěch TOSD. Nejčastěji jsou uváděny následující důvody⁵⁶:

- 1) Nedostatek bezpečí z důvodu možného ohrožení spoluvězni.
- 2) Spíše, nežli k nápravě, mnohdy dochází spíše k navázání dalších kriminálních kontaktů, kdy vězni často po propuštění nadále páchají trestnou činnost.
- 3) Bezvýchodnost.

Ad 1): Tento názor cílí na problematiku, kdy mezi vězni jsou mimo jiné odlišné věkové rozdíly a rovněž odlišné možnosti podmíněčného propuštění. To často vede ke konfliktům mezi spoluvězni. Ad 2): S tímto názorem naprosto souhlasím. V tomto případě se nejedná o výlučný problém dlouhodobých trestů odnětí svobody/doživotí, ale rovněž i TOS podstatně kratších. Ve vězení se nacházejí jedinci, kteří vykazují nejrůznější patologické jevy, které převýchovu vězňů mohou znesnadňovat či dokonce ohrožovat. Tímto problémem jsem se zabývala podrobněji v kapitolách 3.1 a 3.2.

Ad 3): Bezvýchodnost trestu je dalším často zmiňovaným důsledkem dlouhodobých trestů odnětí svobody. Projevem mohou být nejrůznější poruchy osobnosti, psychické poruchy, sebepoškozování a v nejhorších případech i nejrůznější sebevražedná jednání. V tomto případě jsem toho názoru, že pro pachatele, v případě odsouzení k doživotnímu trestu, je nejen z psychologického hlediska trest na doživotí horším trestem nežli trest smrti. A to z toho důvodu, že pokud se jedná o člověka, který je schopen uvědomit si své hrůzné činy, které spáchal a jak se říká zpytovat svědomí, pak je pro něj mnohem větším utrpením žít s tímto pocitem celý svůj život. Jistě by se dalo proti argumentovat, že stejné pocity může zažívat člověk, který byl odsouzen k trestu smrti. Ano, to je samozřejmě pravda, a i když vím, že odsouzení na výkon trestu smrti čekají v určitých případech i několik let, tak i přesto se domnívám, že je pro ně trest smrti svým způsobem vysvobozením před špatným svědomím. Myslím si, že je daleko spravedlivější a vhodnější dát těmto lidem prostor k tomu, aby žili s tím pocitem, co provedli a za co nesou vinu.

Ačkoliv se může z výše zmíněných názorů zdát, že ideální trest v podstatě neexistuje, tak je na uvážení každého člověka, aby usoudil, co je podle něj pro společnost efektivnějším trestem. Je zřejmé, že oba druhy trestů mají svá pro i proti. Z hlediska generální prevence se mi jeví účinnějším trestem spíše TOS nežli trest smrti. A to z toho důvodu, že z dosud provedených

⁵⁶ ŠIMÁNOVÁ, Hana. *Několik poznámek k výjimečnému trestu*. [online]. pravni prostor.cz, 22. února 2016 [cit. 25. února 2022]. Dostupné z: <<https://www.pravni prostor.cz/clanky/trestni-pravo/nekolik-poznamek-k-vyjimecnemu-trestu>>.

výzkumů, o kterých jsem mluvila v kapitole 2.1.1., jednoznačně vyplývá, že trest smrti není o nic více, ba dokonce je srovnatelně účinným odstrašujícím prostředkem, jako tresty výjimečné. Z hlediska individuální prevence už je to porovnání poněkud složitější, neboť jak jsem se již několikrát zmiňovala, vždy záleží na konkrétní osobě pachatele. Pro někoho, kdo nad svým plánovým činem rozmýšlí, může mít trest smrti preventivní účinek, zatímco pro jiného nikoliv.

Pokud bych měla učinit závěr o tom, zda je z mého pohledu účinnějším ochranným prostředkem trest smrti nebo jeho alternativy v podobě výjimečných trestů, přikloním se spíše na stranu výjimečných trestů. Je zřejmé, že i dnes dochází k justičním omylům, v tomto případě je dle mého uvážení naprosto zásadní, aby bylo respektováno právo na život, neboť vykonání trestu smrti u nevinné osoby je nejhorším možným selháním justice, které má nedozírné následky. Pokud je tedy nevinná osoba odsouzena k výjimečnému trestu, je zde stále možnost nápravy, na rozdíl od již vykonaného trestu smrti. Na úplný závěr už bych snad jen podotkla to, že se často hovoří o tom, že trest smrti je méně nákladný nežli výjimečné tresty. I to jsem vyvrátila v kapitole 3.1.3, kdy z provedených výzkumů v USA jednoznačně vyplynulo, že trest smrti je trestem mnohem nákladnějším.

5 Výzkumné šetření

5.1 Metodologie

V této části práce se budu zabývat výsledkem šetření z dotazníků (viz. příloha č. 6), které byly použity jako základní metoda výzkumu. Dotazník je tvořen 15 otázkami, přičemž první čtyři nečíslované otázky jsou uzavřené s možností výběru jedné odpovědi. Tyto otázky se zaměřují na základní identifikaci, aby mohl být respondent zařazen do příslušné výzkumné skupiny. Od otázky č. 1 se dotazník dále zaměřuje již na samotné zjištění názorů respondentů. U otázek č. 5 a 6 je možné označit více odpovědí, dle uvážení respondenta a je zde ponechán prostor pro další možné názory. Otázka č. 10 je otevřená a odvíjí se od odpovědi v otázce č. 9. Ostatní otázky jsou uzavřené s možností jedné odpovědi, u otázky č. 2 je navíc vyjádřen požadavek odpověď odůvodnit. Otázku číslo 4 jsem se rozhodla zpracovat podrobněji, protože ji považuji za jádro celého dotazníku a rovněž z toho důvodu, že v případě této otázky se jednotlivé kategorie (z hlediska rozlišování fakult a ročníků) poněkud liší. Co se týče zbytku otázek, v těchto případech jsem se rozhodla, že je budu třídit do kategorií podle pohlaví a víry/ateismu, v ostatních kategoriích (ročníky, fakulty) se totiž jednotlivé odpovědi nijak zajímavě názorově nelišily.

5.2 Výzkumný vzorek

Pro výzkumné šetření jsem si zvolila studenty právnických fakult v ČR, neboť pravidelné výzkumy, které probíhají se zaměřují spíše na společnost jako celek, případně jsou výzkumy často kategorizovány na základě profese. Osobně mi přišlo zajímavé zjistit názor od svých kolegů, kteří se přece jen v rámci studia práv s problematikou trestu smrti alespoň jedinkrát určitě setkali a mohli si tak utvořit svůj vlastní pohled na toto kontroverzní téma. Výzkumný vzorek předmětného dotazníku tedy tvoří studenti ze tří právnických fakult v ČR. Celkem zodpovědělo dotazník 300 respondentů. Respondenti byli posuzováni na základě několika kritérií. Za prvé podle pohlaví, dále dle toho, zda se hlásí k nějaké víře, ročníku studia a z hlediska fakulty, na které studují/studovali.

Výzkumné šetření probíhalo v měsících září a říjen 2021. Respondenti byli poučeni o tom, že data získaná provedeným šetřením jsou anonymní a budou použita pouze pro účely této diplomové práce. Distribuce dotazníku probíhala prostřednictvím e-mailové komunikace mezi spolužáky a dále sdílením na sociální síti.

5.3 Výzkumné předpoklady

V rámci tvorby dotazníku jsem si stanovila určité předpoklady, které bych si ráda, formou analýzy nasbíraných odpovědí, potvrdila či vyvrátila. Jedná se o následující předpoklady:

1. **Lze předpokládat, že mezi ženami bude více odpůrků trestu smrti nežli mezi muži.**
2. **Lze předpokládat, že všichni věřící respondenti se budou k trestu smrti stavět negativně.**
3. **Lze předpokládat, že pro znovuzavedení trestu smrti v ČR bude spíše menší procento respondentů.**

5.4 Cíl výzkumného šetření

Cílem této části práce je zjistit, jak studenti právnických fakult nahlíží na problematiku trestu smrti, zda s trestem smrti souhlasí nebo nesouhlasí a na základě jakých důvodů. V úvodu své práce jsem si stanovila několik hypotéz, na které bych ráda touto formou výzkumného šetření našla odpovědi, které by mi pomohly utvořit si na předmětné téma mé diplomové práce svůj vlastní pohled, případně mě v něm utvrdit.

5.5 Analýza získaných dat a grafické znázornění

Z celkového počtu 300 respondentů bylo 210 (70 %) studentů z Univerzity Palackého, 52 (17,33 %) z Masarykovy univerzity a 38 (12,66 %) studentů z Univerzity Karlovy. Převážnou většinu výzkumného vzorku tedy tvoří studenti z Univerzity Palackého v Olomouci. Viz. tabulka č. 1.

Tabulka č. 1 – rozdělení respondentů dle fakult:

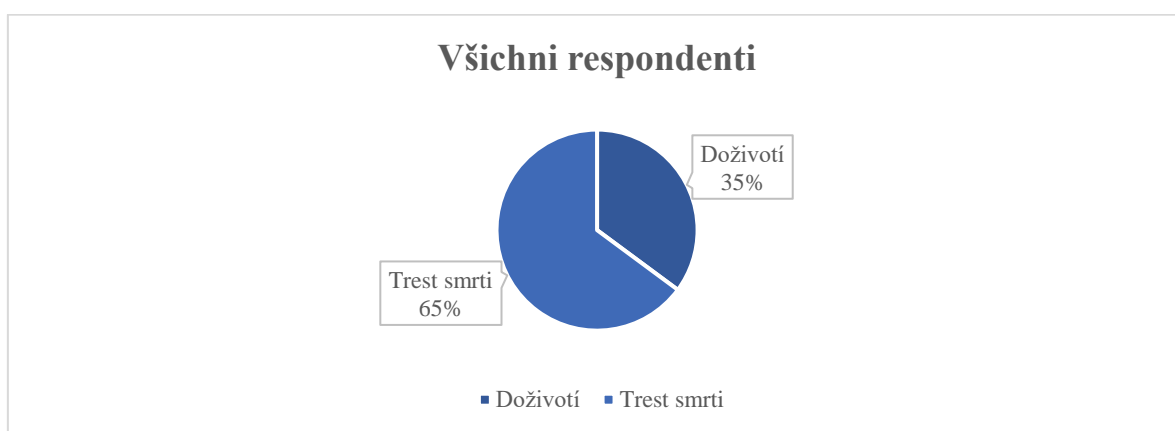
Název fakulty	Univerzita Palackého	Masarykova univerzita	Univerzita Karlova
Počet respondentů	210	52	38

Tabulka č. 2 uvádí počet respondentů z hlediska zastoupení podle ročníků. Z celkem 300 studentů tvoří výzkumný vzorek 43 (14,33 %) studentů prvního ročníku, 57 (19 %) druhého, 53 (17,66 %) třetího, 56 (18,66 %) čtvrtého, 71 (23,66 %) pátého a 20 (6,66 %) bývalých studentů – absolventů.

Tabulka č. 2 – rozdělení respondentů dle ročníků:

Ročník	I.	II.	III.	IV.	V.	Absolvent
Počet respondentů	43	57	53	56	71	20

Z celkového počtu 300 respondentů tvoří výzkumný vzorek 42 % (126) mužů a 58 % (174) žen. Ve výzkumném vzorku tedy převažují ženy. Celkem 90 (30 %) respondentů se přihlásilo k víře, zbylých 210 (70 %) jsou ateisté. Na **otázku č. 1** „Uvažoval/la jste někdy nad problematikou trestu smrti?“ odpovědělo všech 300 respondentů ano.

Graf 1

Otázka č. 2:

„Je podle Vás pro odsouzeného z hlediska psychologie a morálky horším trestem trest odnětí svobody na doživotí nebo trest smrti? A Proč?“

Graf 1 níže uvádí odpověď všech 300 respondentů na otázku č. 2. Z grafu je patrné, že 65 % (195) respondentů hlasovalo pro trest smrti a 35 % (105) pro TOSD.

Graf 2 zaznamenává odpovědi jednotlivých respondentů z hlediska jejich rozdělení podle pohlaví a dle toho, zda se jedná o věřící či ateisty. Z hlediska kategorie pohlaví zaškrtnlo odpověď „trest doživotí“ 60 mužů (47,61 %) z celkového počtu 126 mužů a 90 žen (51,72 %) z celkového počtu 174 žen. Pro trest smrti se naproti tomu vyslovilo 66 mužů (52,38 %) a 84 žen (48,27 %). Z toho tedy vyplývá, že pro trest smrti se vyslovilo více mužů (celkem o 4,77 %), zatímco u žen se jich více vyslovilo naopak pro TOSD (cca o 3,45 %).

Z hlediska rozlišování kategorie věřící/ateisté pro TOSD hlasovalo z celkového počtu 210 nevěřících celkem 99 ateistů (47,14 %) a 54 věřících (60 %) z celkového počtu 90. Pro trest smrti potom hlasovalo 111 ateistů (52,86 %) a 36 věřících (40 %). V tomto případě se většina ateistů vyslovila pro trest smrti, a naopak většina věřících pro TOSD.

Respondenti měl v rámci této otázky svoji odpověď zdůvodnit. Odpovědi se často

opakovaly. Níže jsem vybrala nejčastější odpovědi, které jsou rozděleny podle toho, zda je z jejich pohledu pro pachatele horším trestem trest smrti či TOSD.

Trest smrti je horším trestem, protože:

„...smrt je konečná, člověk se již nemůže polepšit.“

„...nemožnost dostat se na svobodu.“

„...protože zemře, každý by raději žil, i když třeba zavřený na jednom místě.“

„...žádná motivace pro nápravu, psychický teror, kdy bude trest nařízen.“

„...jedná se o trest absolutní. Smrt jde proti pudu sebezáchovy. Ve vězení se stále dá žít.“

TOSD je horším trestem, protože:

„...pokud daná osoba zemře, již nemá možnost zpytovat své svědomí a pykat za své činy, v podstatě je smrtí vysvobozena.“

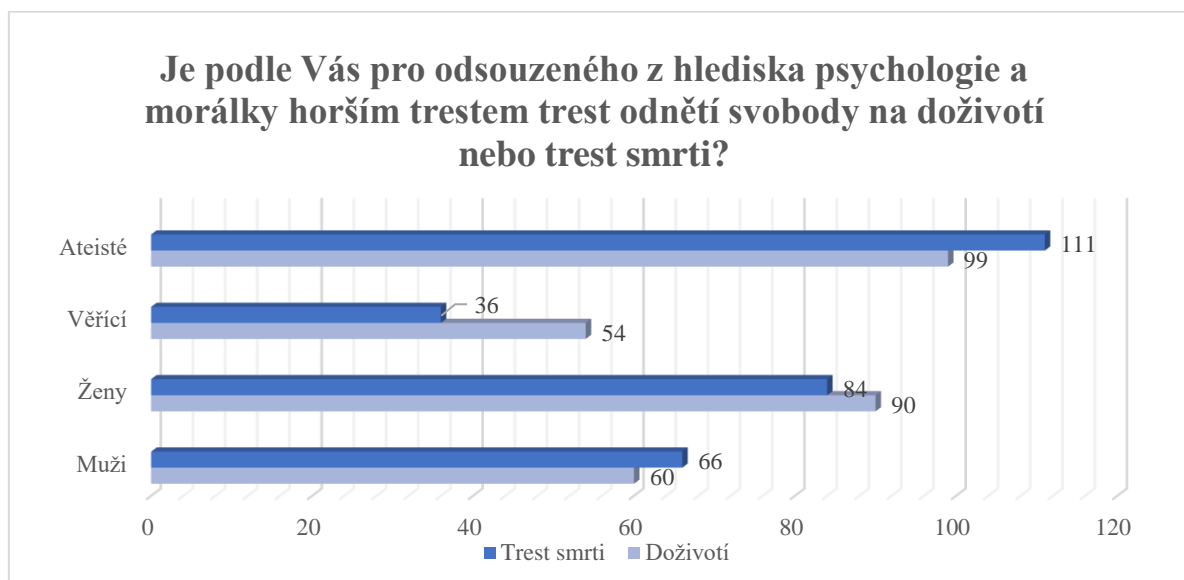
„...utrpení se prodlužuje.“

„...trestem smrti vše končí, pokud sedí na doživotí, tak trest může trvat ještě strašně dlouho.“

Často se také objevovaly názory, které nejde jednoznačně podřadit pod jednu z kategorií. Pro lepší představu některé z nich uvedu níže:

„Je to velice individuální, neboť záleží na tom, jak se konkrétní člověk bojí smrti.“

„Záleží na psychickém stavu odsouzeného a jeho postoji ke spáchanému trestnému činu.“

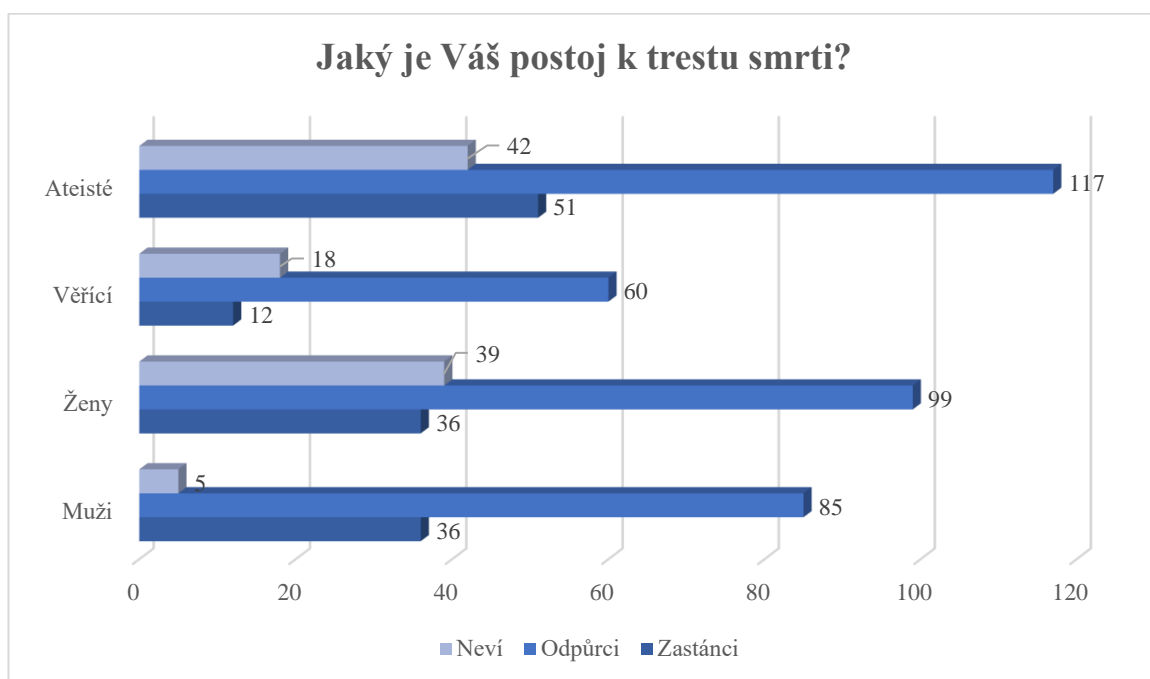

Graf 2

Otázka č. 3:

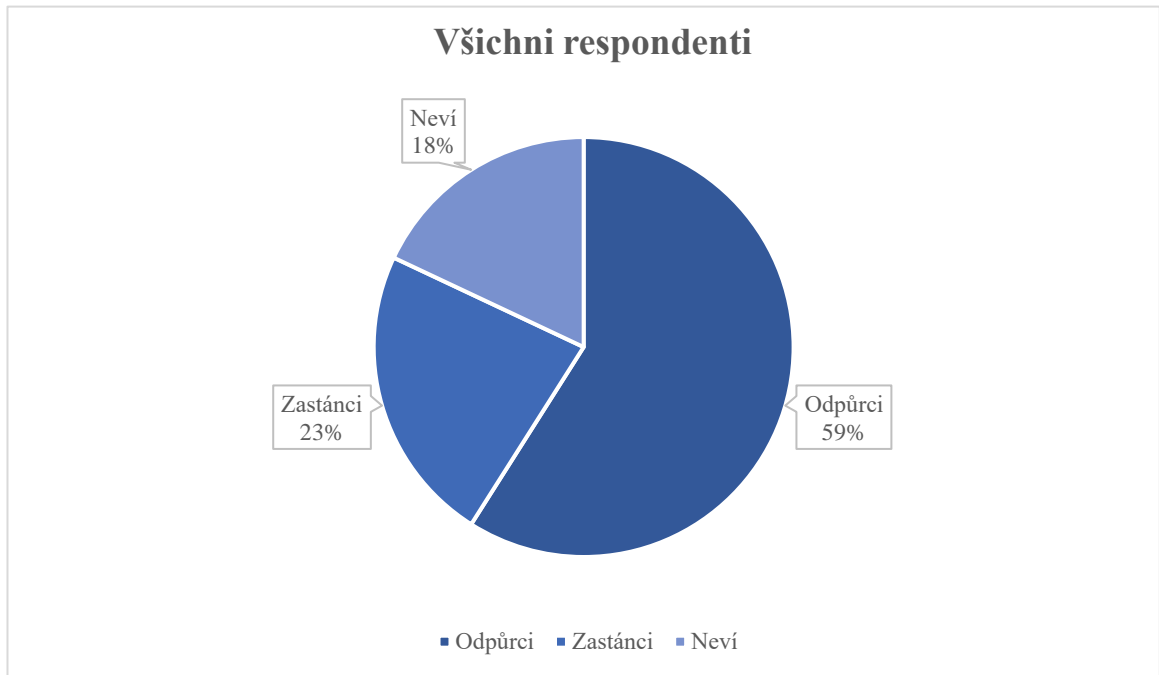
„Jaký je Váš postoj k trestu smrti?“

Z celkového počtu 126 mužů je 36 (28,57 %) zastánců trestu smrti, 85 (67,46 %) jeho odpůrců a 5 (3,97 %) z nich neví. V případě ženského zastoupení je 36 (20,69 %) žen zastánkyň, 99 (56,90 %) odpůrkyň a 39 (22,41 %) neví. 51 (24,29 %) ateistů jsou zastánci trestu smrti, 117 (55,7 %) jsou jeho odpůrci a 42 (20 %) neví. V případě věřících jasně převládají zástupci odpůrců, celkem tedy 60 (66,67 %), 18 (20 %) jich neví a 12 (13,33 %) jsou zastánci.

Graf 3

V grafu číslo 4 je zaznamenán výsledek všech 300 odpovědí dohromady. Nejvíce je odpůrců, kterých je 59 % (177), 23 % (69) jsou zastánci trestu smrti a 18 % (54) všech dotázaných neví.

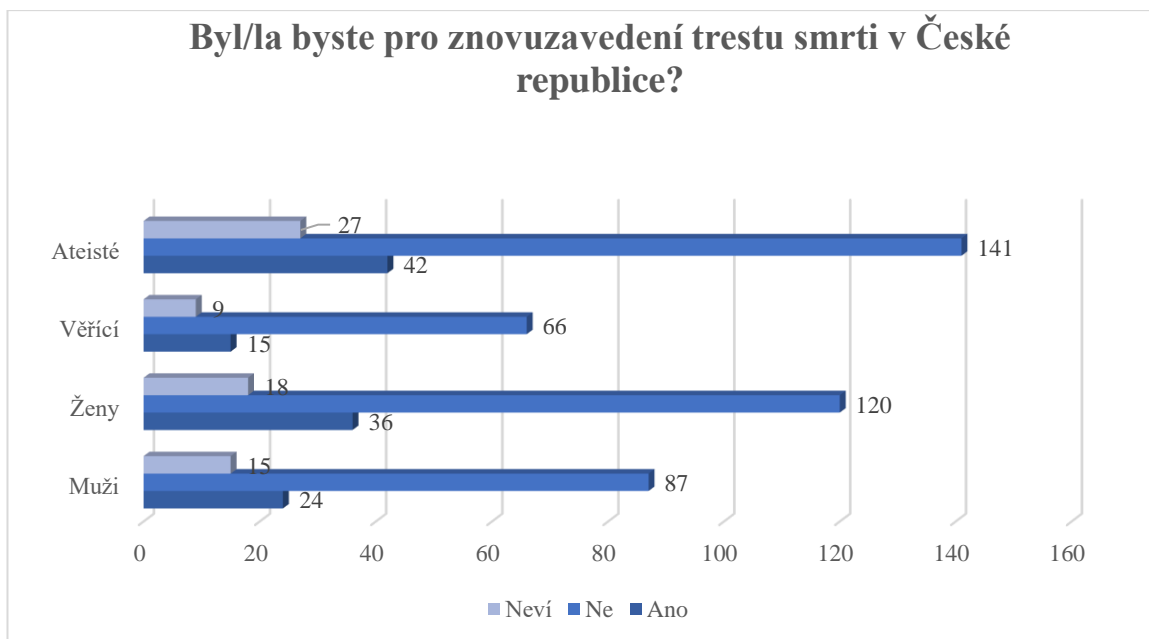

Graf 4

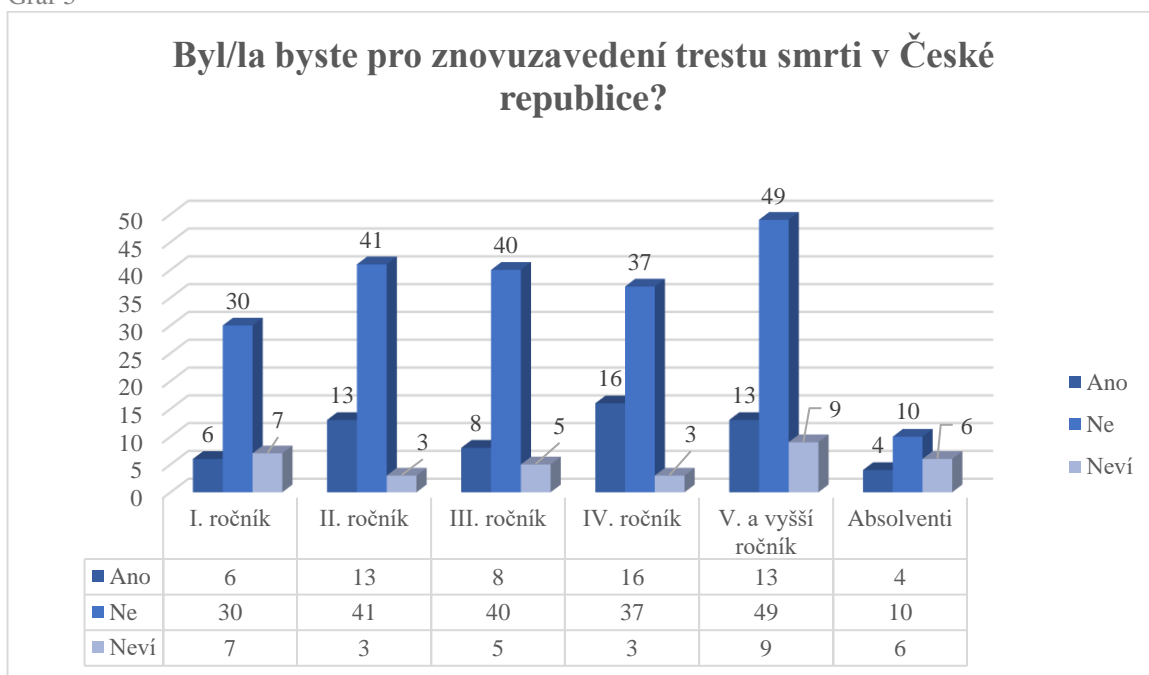
Otázka č. 4:

„Byl/la byste pro znovuzavedení trestu smrti v České republice?“

V případě této otázky se valná většina (viz. Graf 8) přiklonila k názoru, že by trest smrti neměl být znovuzaveden. Proti je 69 % celkového počtu (207), pro rovných 20 % (60) a 11 % (33) neví. V rámci jednotlivých kategorií se proti znovuzavedení vyslovilo ve všech kategoriích přes 60 % respondentů. Mužů celkem 87 (69,05 %), žen 120 (68,97 %), věřících 66 (73,33 %) a ateistů 141 (67,14 %). Pro znovuzavedení by bylo 24 (19,05 %) mužů, 36 (20,69 %) žen, 42 (20 %) ateistů a překvapivě 15 (16,67 %) věřících. Zbylí respondenti nevědí, jedná se o 15 (11,90 %) mužů, 18 (10,34 %) žen, 9 (10 %) věřících a 27 (12,86 %) ateistů.

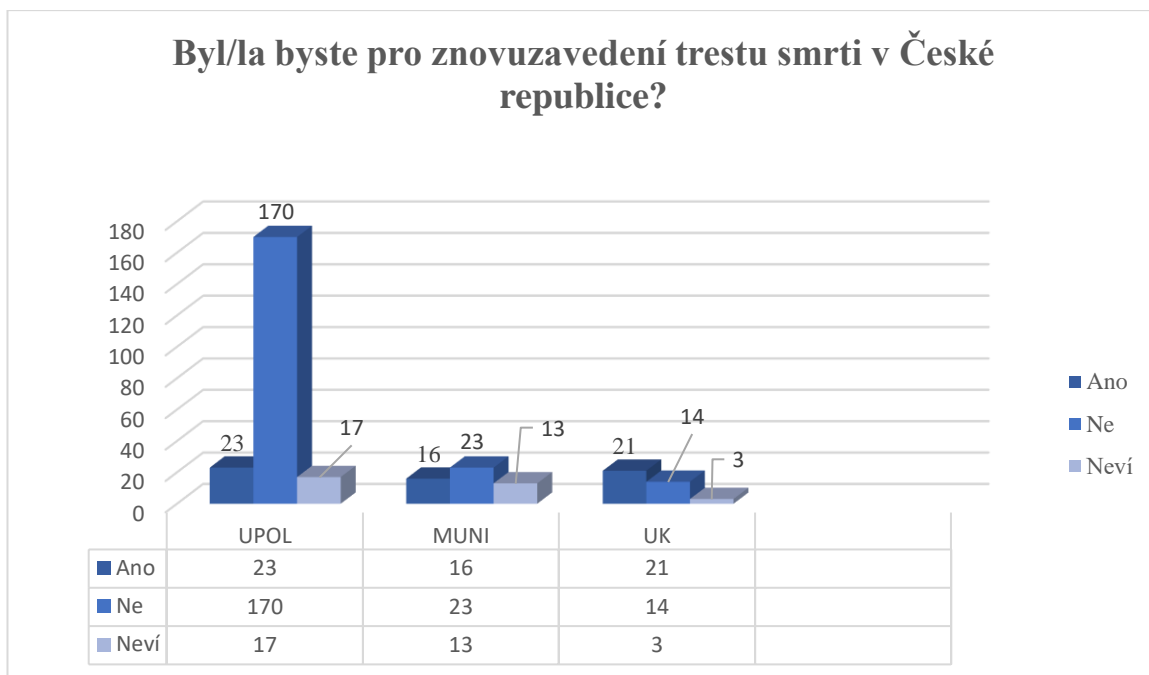

Graf 5

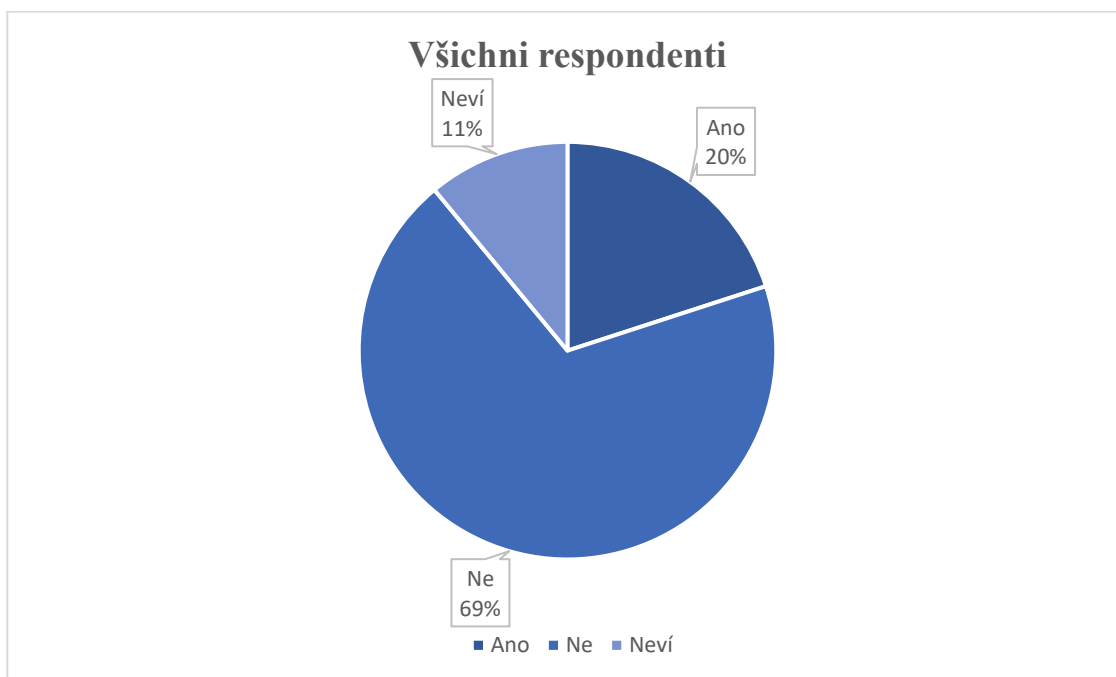

Graf 6

V grafu číslo 6 jsou zaznamenány a roztříděny odpovědi na otázku č. 4 podle jednotlivých ročníků. Tabulka pod grafem značí počet jednotlivých respondentů podle toho, jak na předmětnou otázku odpověděli. I z tohoto grafu jednoznačně plyne, že naprostá většina je proti znovuzavedení trestu smrti v České republice. Graf č. 7 obsahuje odpovědi z hlediska třídění dle fakult. I v tomto případě je většina (UPOL – 80,95 %, MUNI – 44,23 %) proti znovuzavedení trestu smrti, kromě Univerzity Karlovy. Ačkoliv výzkumný vzorek z této fakulty nebyl příliš velký (celkem 38 respondentů), tak dle odpovědí je pro trest smrti 21(55,26 %) studentů z 38.

Graf 7

Graf 8

Otázka č. 5 a 6:

„Pokud byla Vaše odpověď na otázku č. 4 ANO, označte prosím jeden nebo více z Vámi preferovaných možných důvodů, proč by MĚL být trest smrti obnoven.“

Pokud byla Vaše odpověď na otázku č. 4 NE, označte prosím jeden nebo více z Vámi preferovaných možných důvodů, proč by NEMĚL být trest smrti obnoven.

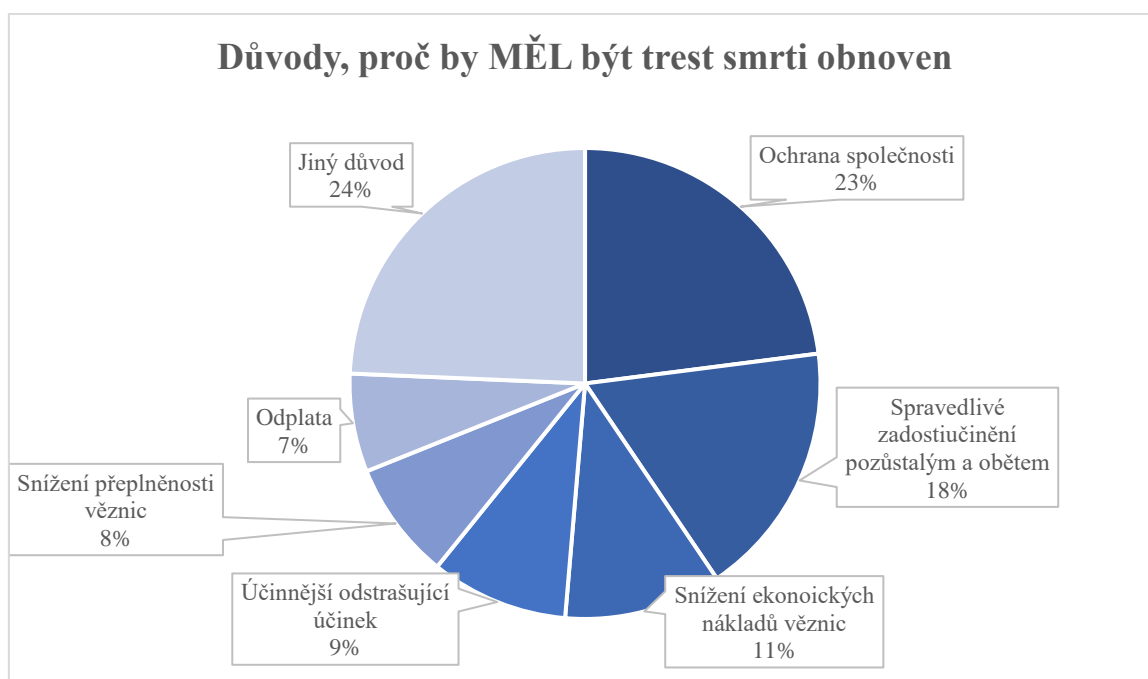
Níže v grafu č. 9 jsou nejčastější odpovědi, proč by měl být trest smrti obnoven. Z celkového počtu 300 respondentů v předchozí otázce č. 4 pro něj hlasovalo celkem 20 % (tj.

60 respondentů), kteří za nejčastější důvody obnovy označili především ochranu společnosti, spravedlivé zadostiučinění či ekonomický faktor. Hojně byly uváděny i jiné důvody, které uvedlo celkem 24 % z celkového počtu 60. Nejčastěji uváděné jiné důvody:

„V některých případech psychicky narušených vrahů apod. by doživotí či jiné tresty neměly na odsouzené účinek výchovy a návratu do společnosti.“

„V případě nejzávažnějších TČ proti životu, za splnění přísných podmínek s možností alternativních trestů, aby se co nejvíce předešlo justičním omylům.“

„Pokud vrah někoho zavraždí, musí za to nést následky“

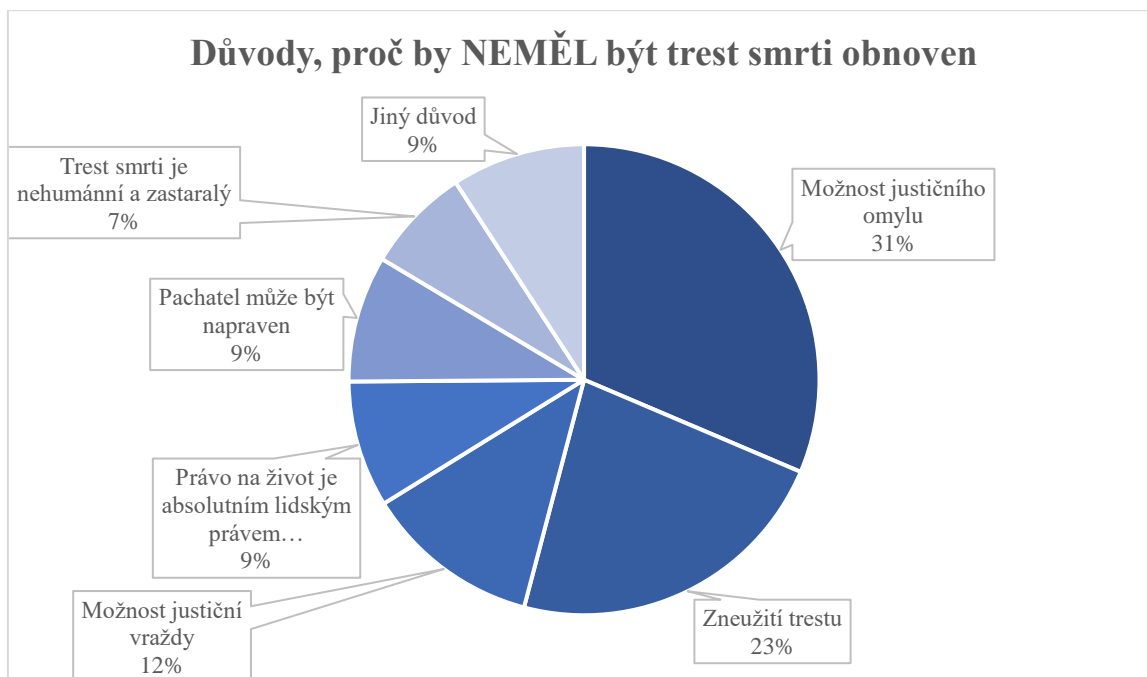
Graf 9

Naproti tomu je v grafu 10 vyjádřeno procentuální zastoupení nejčastějších důvodů, proč by trest smrti obnoven být neměl. Celkem se pro neobnovení vyslovilo 207 respondentů, z toho zhruba 64 (31 %) zvolilo jako nejčastější důvod justiční omyl. Dalším nejčastěji uvedeným důvodem (23 %) bylo zneužití trestu. I v tomto případě byly uvedeny některé důvody, které respondenti uvedli nad rámec. Jednalo se nejčastěji o:

„Z důvodu křesťanské víry.“

„Trest smrti v některých případech může být naopak humánním, ale v dnešní společnosti nemá místo. Nikdo nemá právo usmrtit druhého.“

„Trest smrti je pro pachatele podle mě vysvobození.“

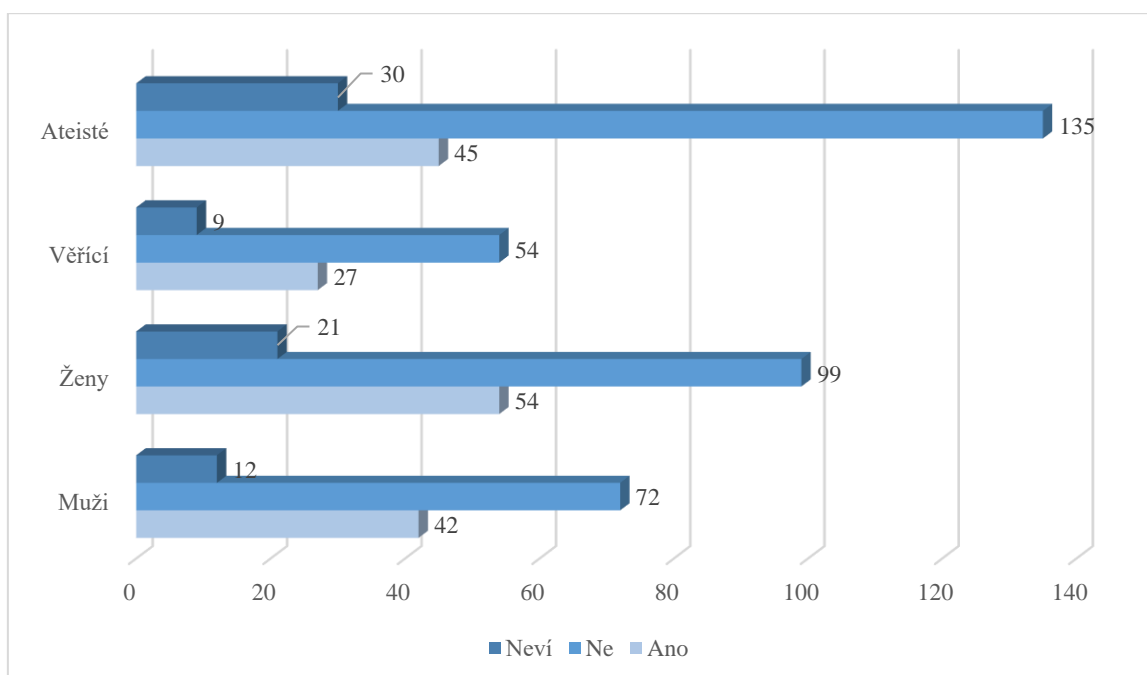

Graf 10

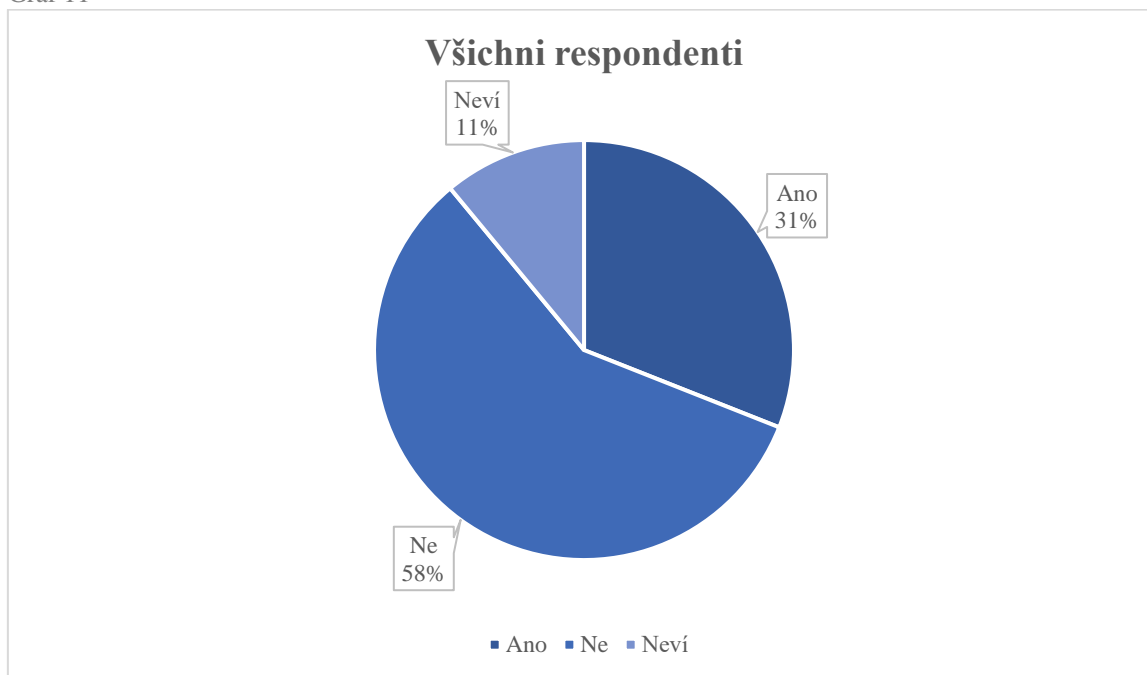
Otázka č. 7:

„Myslíte si, že je systém trestů v České republice dostačující jako prostředek účinné prevence proti kriminalitě?“

Na tuto otázku odpověděla více než polovina respondentů všech kategorií negativně. V průměru zhruba 30 % respondentů v každé kategorii si myslí, že je aktuální systém trestů dostačující. Zbytek (cca 10 % v každé kategorii) neví. Přes 50 % (174) všech respondentů dohromady se domnívá, že systém trestů v ČR je nedostatečný prostředek účinné prevence (viz. Graf 12).

Graf 11

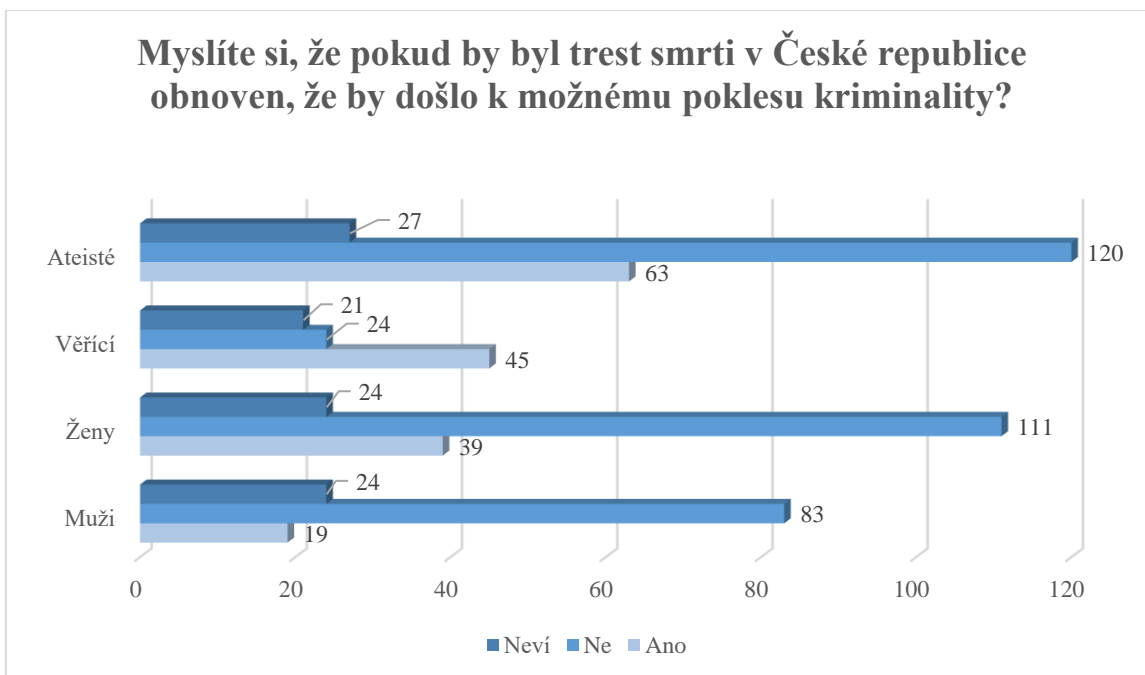

Graf 12

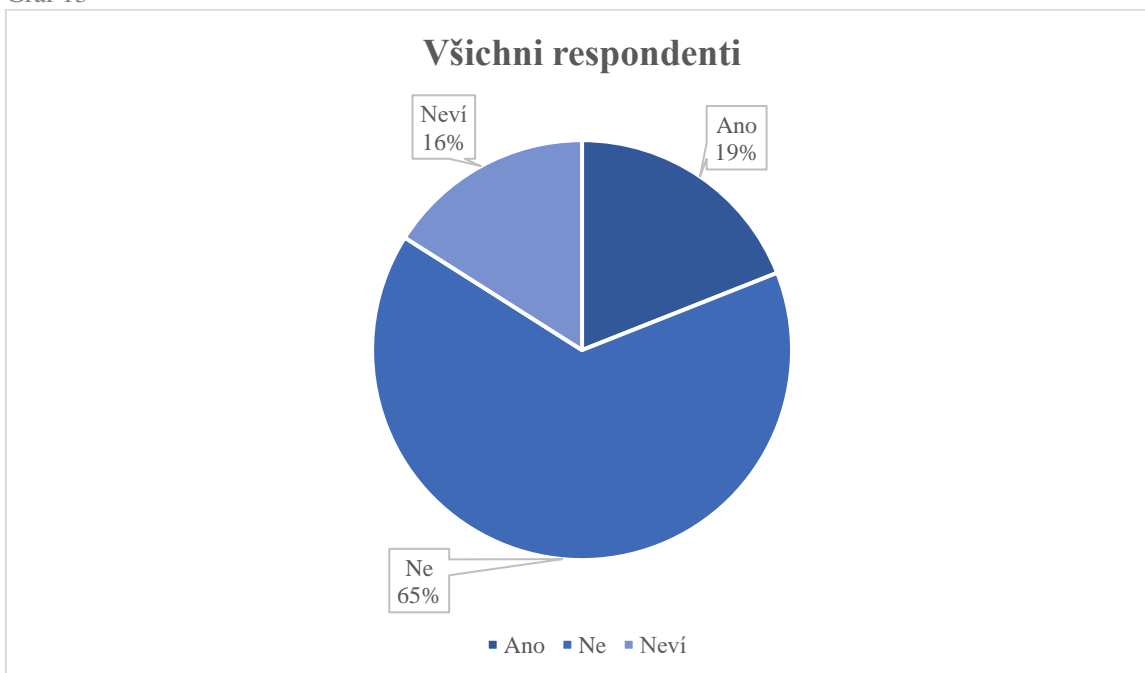
Otázka č. 8:

„Myslíte si, že pokud by byl trest smrti v České republice obnoven, že by došlo k možnému poklesu kriminality?“

V případě otázky č. 8 se většina (viz. Graf 14) přiklonila k názoru, že pokud by byl trest smrti znovuzaveden, tak by přesto kriminalita neklesla. Toho názoru je 65 % celkového počtu (195), opačného názoru 19 % (57) a 16 % (48) neví. V rámci jednotlivých kategorií jsou výsledky hovořící pro možný pokles kriminality v rámci znovuzavedení trestu smrti následující: muži 19 (19,05 %), žen 39 (22,41 %), věřících překvapivě 45 (50 %) a ateistů 63 (30 %). Naopak proti je 83 (65,87 %) mužů, 111 (63,79 %) žen, 120 (57,14 %) ateistů a 24 (26,67 %) věřících. Zbývají respondenti nevědí.

Graf 13

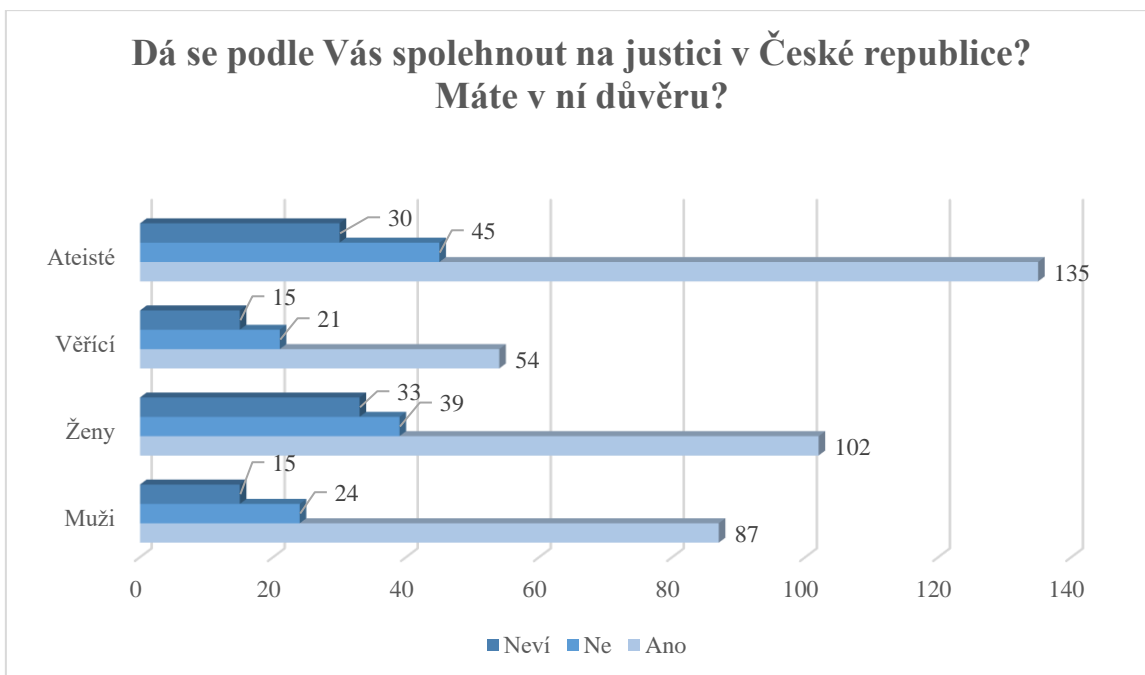

Graf 14

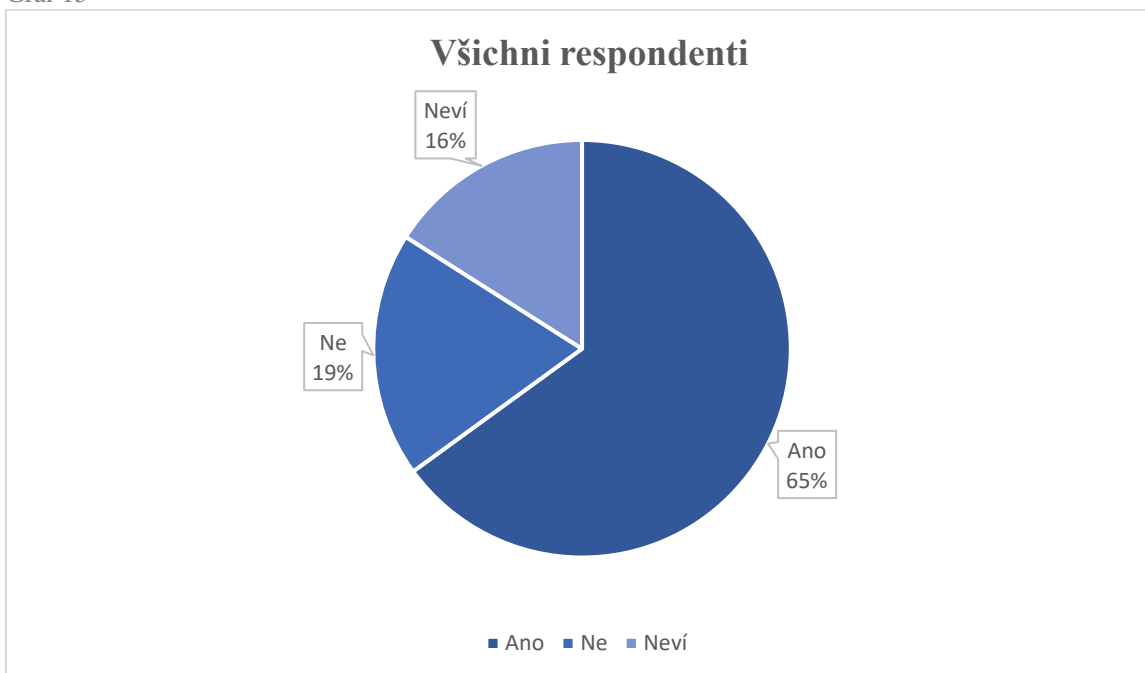
Otázka č. 9:

„Dá se podle Vás spolehnout na justici v České republice? Máte v ní důvěru?“

Na tuto otázku odpověděla více než polovina kladně. Ano odpovědělo přes 87 (69,05 %) mužů, 102 (58,62 %) žen, 54 (60 %) věřících a 135 (64,29 %) ateistů. Naopak nedůvěru v českou justici projevilo 24 (19,05 %) mužů, 39 (22,41 %) žen, 21 (23,33 %) věřících a 45 (21,43 %) ateistů. Zbytek respondentů zvolilo odpověď „nevím“. Celkem má tedy důvěru v justici 65 %, 19 % jí nedůvěřuje a zbytek (16 %) neví.

Graf 15

Graf 16

Otázka č. 10:

„Pokud byla Vaše odpověď na otázku č. 13 NE, uveďte prosím důvod, proč se na ni podle Vás nelze spolehnout, respektive v čem spatřujete nedůvěru.“

Otázka číslo 10 navazuje na otázku č. 9. Celkem 57 (19 %) lidí ze 300 na otázku č. 9 zvolilo odpověď ne. V tomto případě měli respondenti svoji odpověď zdůvodnit. Níže jsou nejčastější odpovědi, které obsahují důvody proč respondenti nedůvěřují justici v ČR:

„Dlouhá délka řízení, zastaralé procesní předpisy, způsob rozhodování soudců.“

„Časové prodlevy a průtahy, časté rušení rozsudků odvolacími soudy.“

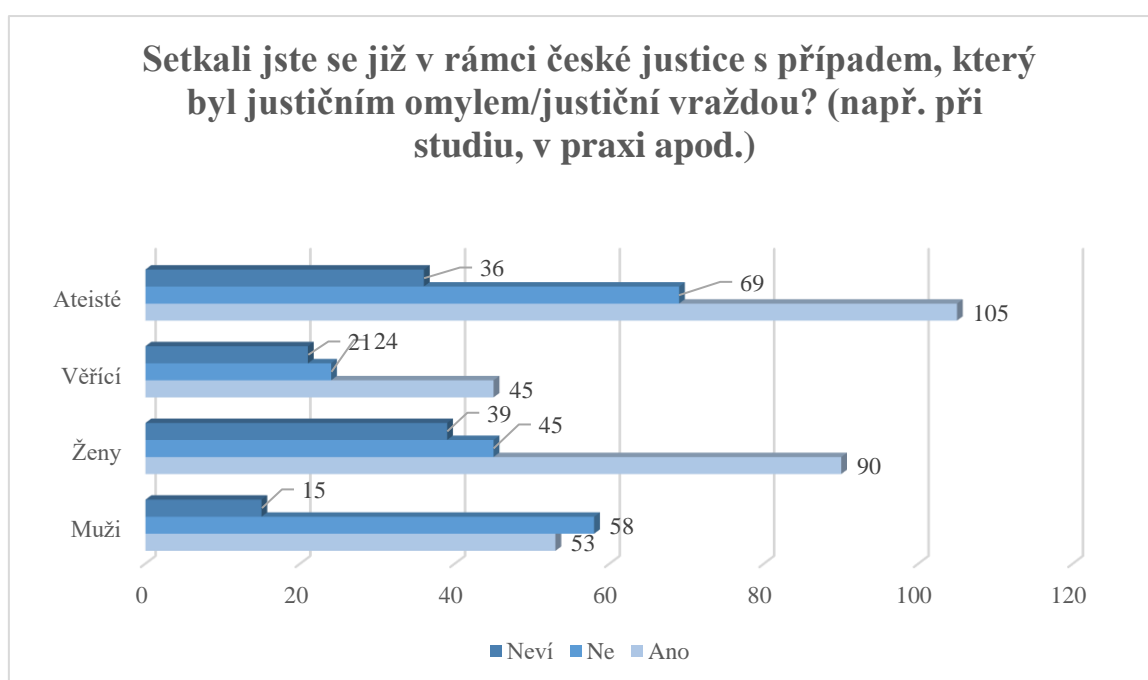
„Nekonstantní rozhodovací praxe soudu. Co soud, to názor, často přesně opačný.“

„Korupce, nízké tresty a procesní chyby.“

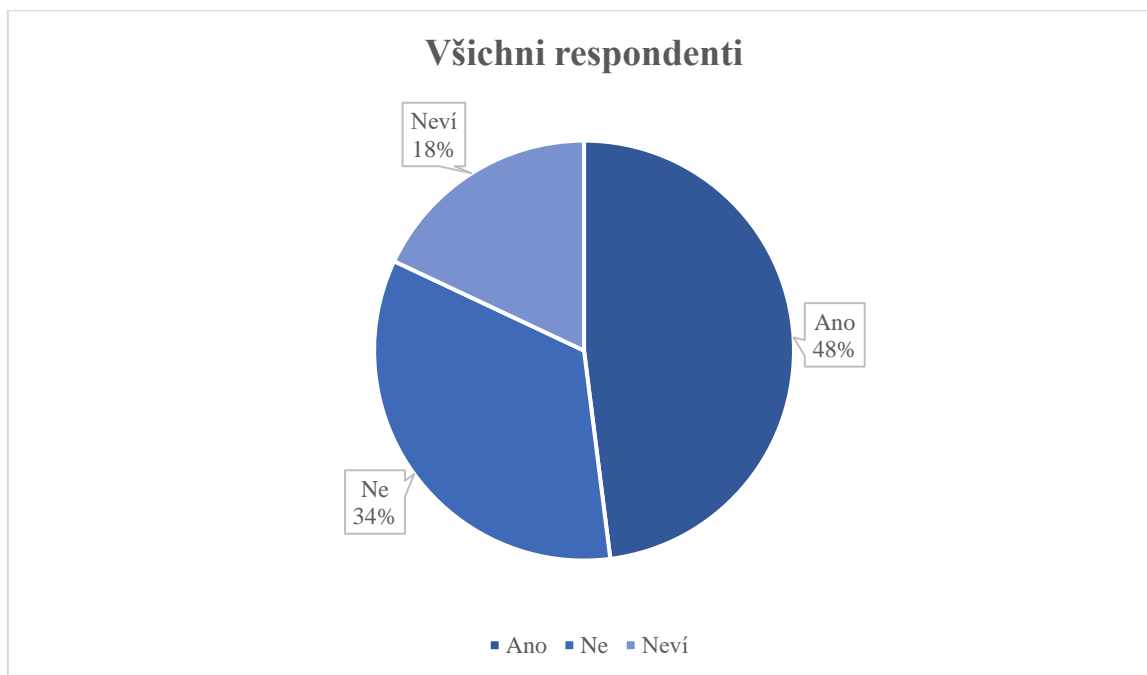
Otázka č. 11:

„Setkali jste se již v rámci české justice s případem, který byl justičním omylem/justiční vraždou? (např. při studiu, v praxi apod.)“

Téměř ve všech kategoriích uvedla polovina respondentů, že se s justičním omylem/vraždou ve svém životě již setkala. Muži se v 53 (42,06 %) případech s justičním omylem setkali, ženy v 90 (51,72 %) případech. V případě věřících (45) a ateistů (105) se s takovým případem setkala přesně polovina. Nepatrně více mužů (58 – 46,03 %) uvedlo, že se s justičním omylem dosud neseťkali, stejně tak 45 (25,86 %) žen, 24 (26,67 %) věřících a 69 (32,86 %) ateistů, zbytek respondentů označilo jako odpověď, že „neví“. Pokud se podíváme na celkové výsledky všech respondentů dohromady (viz. Graf 18), tak zjistíme, že většina (48 %) se s justičním omylem již setkala, celkem 34 % se dosud s tímto omylem neseťkala a 18 % neví.

Graf 17

Graf 18

5.6 Vyhodnocení stanovených hypotéz

Pro práci byly stanoveny tři hypotézy:

Hypotéza č. 1: Lze předpokládat, že mezi ženami bude více odpůrkyně trestu smrti nežli mezi muži.

Tato hypotéza se spíše **nepotvrdila**. 56,90 % žen z celkového počtu 174 jsou odpůrkyně trestu smrti, 20,69 % jsou zastánkyně a 22,41 % z nich neví. Naproti tomu muži jsou z celkového počtu mužů 126 ve 28,57 % zastánci, 3,97 % neví a 67,46 % jsou odpůrci. V obou kategoriích (muži a ženy) tedy převládají odpůrci. Z výsledků je zřejmé, že procentuální hodnota mluví spíše o většině mužů, avšak vzhledem k tomu, o kolik % více žen odpovědělo na otázku „nevím“, nelze podle zjištěných dat konstatovat, že mužských odpůrců je o zhruba 10 % více.

Hypotéza č. 2: Lze předpokládat, že všichni věřící respondenti se budou k trestu smrti stavět negativně.

Druhá hypotéza se **nepotvrdila**, neboť jsem předpokládala, že všech 90 (100 %) věřících budou odpůrci trestu smrti a budou proti znovuzavedení trestu smrti. Z celkového počtu 90 věřících je 12 (13,33 %) z nich zastánců trestu smrti a pro znovuzavedení by bylo 15 (16,67 %).

Hypotéza č. 3: Lze předpokládat, že pro znovuzavedení trestu smrti v ČR bude spíše menší procento respondentů.

Hypotéza č. 3 se **potvrdila**. Proti znovuzavedení trestu smrti je 69 % respondentů z celkového počtu 300.

5.7 Shrnutí výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření, kterého se zúčastnilo 300 respondentů z vybraných právnických fakult, bylo zjistit, jak studenti práv nahlíží na problematiku trestu smrti.

Výsledkem je, že respondenti jsou převážně toho názoru, že trest smrti je pro pachatele horším trestem z hlediska působení na jeho psychiku a morálku. 65 % všech respondentů hlasovalo pro trest smrti a 35 % pro TOSD. Poměrně překvapivý výsledek vyšel v kategorii věřících, kde jako horší trest převážil TOSD o 20 %. V tomto případě jsem předpokládala, že většina věřících bude považovat za horší trest spíše trest smrti s ohledem na jejich víru.

Dalším výsledkem, které šetření přineslo, je, že většina (59 %) respondentů jsou odpůrci trestu smrti. Otázka č. 3 do jisté míry vyvrátila i moji hypotézu č. 1, kdy se mi v podstatě nepotvrdilo, že by mezi dotázanými ženami bylo více odpůrkyň nežli mezi muži. V rámci odpovědí na tuto otázku jsem mohla do jisté míry vyhodnotit i hypotézu č. 2, ve které jsem si stanovila, že všichni věřící budou čistě jen odpůrci trestu smrti, tedy že se budou k trestu smrti stavět negativně. Bohužel však ani v tomto případě se mi hypotéze nepotvrdila, neboť 12 respondentů označilo jako svoji odpověď „jsem jeho zastáncem“. Otázka č. 4 mi rovněž pomohla nalézt odpověď na hypotézu č. 2, kde se mi předchozí výsledek potvrdil, protože 15 respondentů z kategorie věřících by bylo pro znovuoobnovení trestu smrti. Hypotéza č. 3 se mi konečně potvrdila, jelikož jsem předpokládala, že převážná většina respondentů bude proti znovuoobnovení trestu smrti. 69 % respondentů je skutečně proti.

Ani z pohledu rozdělení dle jednotlivých kategorií nedošlo k nějakým překvapivým zjištěním, s výjimkou Univerzity Karlovy, kde z 38 respondentů označilo odpověď „ano“ celkem 21 respondentů. Otázky č. 5 a 6 úzce souvisí s otázkou č. 4. V těchto případech šlo o výběr důvodů, které odůvodňují odpověď na otázku č. 4. V rámci těchto dvou otázek mě příjemně překvapilo, že mě respondenti mnohdy obohatili o další obstojné důvody hodné k zamyšlení.

V případě otázky č. 7 bylo poměrně zajímavým zjištěním, že pro více než polovinu (58 %) respondentů je systém trestů v ČR nedostatečný. Podobně jako je tomu u otázky č. 7, tak i v případě otázky č. 8 je většina (65 %) respondentů přesvědčena o tom, že pokud by byl trest smrti obnoven, tak by k poklesu kriminality nedošlo. I v tomto případě mě překvapil výsledek u věřících respondentů, kteří mají nejspíše na tuto otázku jiný pohled. V případě věřících totiž

hlasovalo pro „ano“ 45 respondentů, 24 pro "ne" a 21 neví. S otázkou č. 7 do jisté míry souvisí otázka č. 9. Ačkoliv si více než polovina respondentů myslí, že systém trestů není v ČR dostačující, tak v případě otázky č. 9 se projeví spíše protichůdné názory, kdy zhruba 65 % respondentů vyjádřilo důvěru v českou justici. Na otázku č. 10 odpovídalo zhruba 19 % všech respondentů, kteří v otázce č. 9 vyjádřili nedůvěru. Nejčastěji uváděnými důvody byly: korupce, procesní pochybení, průtahy aj. Na závěr otázka č. 11 souvisí opět s otázkou č. 9. 48 % respondentů uvedlo, že se již nějakým způsobem s justičním omylem setkalo, 34 % ne a zbývajících 18 % neví.

Tímto šetřením se mi podařilo zjistit odpovědi na mnou stanovené hypotézy, které mi v souvislosti s diplomovou prací vyvstaly. Zároveň jsem byla mnohdy obohacena o další názory a pohledy na danou věc, v neposlední řadě jsem byla v některých věcech dokonce zbavena i určitých názorových předsudků. Rovněž bylo zjištěno, že názory se napříč ročníky, a kromě jedné výjimky ani napříč fakultami příliš neliší.

Závěr

V úvodu své práce jsem uvedla, že trest smrti je tématem stále velice aktuálním. S tím souvisí i fakt, že takřka každý rok probíhají nejrůznější výzkumy, které cílí na názory široké veřejnosti. Poslední aktuální výzkum⁵⁷ proběhl v květnu roku 2019. Z tohoto výzkumu vyplývá, že polovina dotázaných respondentů s trestem smrti souhlasí. Za nejčastější argument podporující trest smrti dotázaní respondenti označili „spravedlivé zadostiučinění pozůstalým“, nejméně označeným argumentem byl naopak "oko za oko, zub za zub". I já jsem se nejen během svého studia setkávala s různými názory, které mě několikrát přiměly se nad danou problematikou zamyslet. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla pro předmětné téma své diplomové práce, ve které jsem si mimo jiné dala za cíl zmapovat nejzásadnější problémy, názory a faktory týkající se tohoto institutu.

Práce se skládá ze dvou částí (teoretické a praktické) a celkem pěti kapitol, které se dále člení na další podkapitoly. Během své práce jsem si v teoretické části pokládala otázky a rovněž v rámci praktické části jsem si stanovila dokonce několik hypotéz, na které jsem se v průběhu snažila naleznout odpovědi.

První kapitola definuje trest smrti obecně, včetně menší exkurze do historie používání trestu smrti až po jeho aktuální využití ve světě. V první podkapitole první kapitoly jsem se blíže zaměřila na historii trestu smrti v ČR až po jeho vynětí z právního systému. Druhou podkapitolou jsem vyčlenila významným právním konvencím, které upravují trest smrti na poli práva mezinárodního i evropského a do jisté míry se jej snaží alespoň korigovat, či v některých případech dokonce zcela eliminovat. Poslední podkapitola první kapitoly je zaměřena na stěžejní problémy, které v souvislosti s trestem smrti vyvstávají a které je potřeba řešit, neboť se v nich často odráží reflexe utváření trestního práva v dané zemi. V souvislosti s touto podkapitolou jsem se vždy v závěru jednotlivých podkapitol snažila o vyjádření vlastního pohledu na věc a v určitých případech jsem se též snažila navrhnout možné řešení dané situace.

Ve druhé kapitole jsem vylíčila z mého pohledu nejzásadnější argumenty, které jsou uváděny ve prospěch i neprospěch trestu smrti a mimo jiné jsou doplněny o mé vlastní názory na tuto problematiku. Tato kapitola do jisté míry úzce souvisí s třetí podkapitolou první kapitoly, kdy se v ní některé uvedené problémy považují rovněž za argumenty proti trestu smrti. Tuto kapitolu považuji rovněž za jednu ze stěžejních celé mé práce, neboť právě především tato

⁵⁷ TUČEK, Milan. *Postoje občanů k trestu smrti*. [online]. cvvm.soc.cas.cz, 2019 [cit. 20. března 2022]. Dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a4956/f9/ob190618.pdf>.

kapitola mi pomohla po mnohých zjištěních vytrýbit své názory a překonat jisté názorové předsudky.

Třetí kapitola je věnována alternativám trestu smrti, tedy výjimečným trestům, které u nás nahradily trest smrti. V této kapitole se mimo jiné zabývám aktuálním stavem doživotně odsouzených v ČR. Tyto tresty spolu velice úzce souvisejí, a proto jsem se rozhodla věnovat jim celou jednu kapitolu své práce.

Mnoho z nás již někdy jistě napadla otázka, který z trestů (trest smrti vs. trest doživotní) je pro odsouzeného horším trestem? Ačkoliv je odpověď na tuto otázku zcela na uvážení každého, já se na ni pokusila nalézt odpověď ve čtvrté kapitole, která je na toto téma zaměřena.

Pátou kapitolu tvoří praktická část, která byla provedena pomocí dotazníkového šetření. Jako výzkumný vzorek byli zvoleni studenti tří právnických fakult v ČR, neboť mě osobně zajímal názor svých kolegů, kteří se během studia s trestem smrti museli alespoň jednou setkat. Rovněž mě zajímalo, jak se bude jevit jejich pohled na dané téma i z toho důvodu, že se věnují právě studiu práv, takže můžeme předpokládat, že mají poměrně vysokou úroveň právního vědomí o dané problematice oproti laické veřejnosti, na kterou výzkumy primárně cílí. Výzkumným šetřením se mi nejen podařilo zjistit odpovědi na hypotézy, které jsem si v souvislosti s diplomovou prací stanovila, ale zároveň jsem byla mnohdy obohacena o další zajímavé názory a pohledy na danou věc. K mému překvapení jsem rovněž zjistila, že se názory napříč ročníky, a kromě jedné výjimky, ani napříč fakultami, příliš neliší.

Jak jsem mohla zjistit z několika výše zmiňovaných výzkumů, ale i ze svého vlastního, je zřejmé, že názory na tuto problematiku se liší z několika různých hledisek. Velkou roli v utváření názoru jedinců hraje náboženství, vzdělání, věk, sociální postavení, ale i osobní zkušenosti či například etnikum. Zkrátka faktorů ovlivňujících naše mínění existuje celá řada a troufám si říct, že v dnešní době hrají obrovskou roli především média. V úvodní části své práce jsem mimo jiné uvedla, že cílem práce je prozkoumat nejruznější pozitiva a negativa související s institutem trestu smrti, zhodnotit získané poznatky a vytvořit si na ně svůj osobní názor. V souvislosti se získanými poznatky při vypracování své práce jsem dospěla k závěru, že se spíše nepřikláním k aplikaci trestu smrti, a to primárně z toho důvodu, že jeho negativa převažují nad jeho pozitivy. Za stěžejní důvody svého rozhodnutí považuji především to, že se nepodařilo jednoznačně prokázat, že by trest smrti měl skutečně odstrašující účinek pro pachatele trestných činů, ba dokonce v mnohých případech byl zjištěn opak. Dalším důvodem je skutečnost, že trest smrti byl a bohužel i je v dnešním světě stále využíván jako politický nástroj prostřednictvím kterého dochází ve značných případech k jeho zneužívání, nehledě na horší či dokonce žádnou možnost obhajoby nemajetných obžalovaných. Za další poměrně

alarmující důvod shledávám argument justičních omylů. Musím se přiznat, že jsem během svého studia o justičních omylech často slýchávala, avšak v 99 % se jednalo o případy z dávných dob. O to více šokující zjištění pro mě bylo, že se tyto případy dějí nikoli v zanedbatelném množství stále i v dnešní době a bohužel k nim dochází i ve státech, kde se stále aplikuje trest smrti. To je pro mě poněkud znepokojující zjištění a osobně se nedokážu vžít do situace osoby, která by byla v rámci justičního omylu odsouzena k trestu smrti. I když je v ČR znovuzavedení trestu smrti vyloučené už jen mezinárodními závazky, tak i přesto, pokud by přece jen někdy v budoucnosti z nějakého důvodu došlo k opětovnému znovuzavedení trestu smrti v naší zemi, tak si tuto situaci dokážu představit pouze za určitých velice přísných podmínek, aby se předešlo jeho zneužívání či justičním omylům.

Na úplný závěr už bych snad jen chtěla poznamenat, že i když je patrný celosvětový trend ke zrušení či alespoň omezení trestu smrti, tak i přesto existuje ještě celá řada zemí, která jej stále praktikuje a v řadě těchto zemí je trest smrti vykonáván zcela nehumánně, nehledě na to, že v mnohých případech tento trest připadá obyvatelům dané země naprosto přirozený. Domnívám se proto tedy, že by se problematika trestu smrti měla více prezentovat zvláště v rozvojových zemích, za účelem větší osvěty, neboť obyvatelé těchto zemí jsou z hlediska gramotnosti často na nízké úrovni, což také zapříčiňuje mimo jiné vznik nevědomosti o nehumánnosti či neefektivitě trestu smrti. Dle mého názoru je jediné tak možné v budoucnosti docílit toho, že bude trest smrti zrušen jednou pro vždy v celém světě.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

- BESTOVÁ, Cornelia C. *Trest smrti v německo-českém porovnání*. 1. vydání. Brno: Doplněk, 1996. 177 s.
- FRANCEK, Jindřich. (eds.) *Hrdelní soudnictví českých zemí v 16.-18. století*. Pardubice: Východočeské muzeum, 1996. 188 s.
- HAMERSKÝ, Milan. *Přijatelnost trestu smrti: otázky a odpovědi; názory osobností*. 1. vydání. Brno: Bachant, 2001. 106 s.
- HONDERICH, Ted. *Punishment, The Supposed Justifications*. Cambridge: Polity Press, 1989. 264 s.
- HUFF, R., KILLIAS, M. *Wrongful convictions and miscarriages of justice: Causes and Remedies in North American and European Criminal Justice Systems*. New York: Routledge, 2013. 431 s.
- LATA, Jan. *Účel a smysl trestu*. Praha: LexisNexis, 2007. 114 s.
- LIŠKA, Otakar a kol. *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989*. 2. vydání. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinu komunismu SKPV PČR, 2006. 294 s.
- LYONS, Lewis. *Historie trestu: justiční tresty od dávných dob po současnost*. Praha: Svojtka & Co., 2004. 190 s.
- MONESTIER, Martin. *Historie trestu smrti: dějiny a techniky hrdelního trestu od počátku po současnost*. 1. vydání. Praha: Rybka Publishers, 1998. 405 s.
- NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010. 256 s.

Příspěvky ve sbornících

- JOCH, Roman. Proč je trest smrti přípustný. In: HAMERSKÝ, Milan J. *Přijatelnost trestu smrti*. Brno: Bachant, 2001. s. 8
- ROEDL, Bohumír. Cestou milosti – hrdelní reversy v praxi českých městských soudů raného novověku. In: FRANCEK, Jindřich. (eds.) *Hrdelní soudnictví českých zemí v 16.-18. století*. Pardubice: Východočeské muzeum, 1996. s. 45

Právní předpisy, mezinárodní smlouvy, důvodové zprávy, judikatura

- Listina základních práv a svobod, schválená Federálním shromážděním ČSFR 9. ledna 1991 s uvozacím ústavním zákonem č. 23/1991 Sb., prohlášena čl. 3 a čl. 112 odst. 1 Ústavy za „součást ústavního pořádku České republiky“ a znovu vyhlášena jako č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů
- Rezoluce Valného shromáždění ze dne 16. prosince [online]. digitallibrary.un.org, 16. prosince 2020 [cit. 24. srpna 2021]. Dostupné z: <<https://digitallibrary.un.org/record/3896434?ln=en>>.
- Rezoluce Valného shromáždění ze dne 18. prosince [online]. digitallibrary.un.org, 18. prosince 2007 [cit. 24. srpna 2021]. Dostupné z: <<https://digitallibrary.un.org/record/614304?ln=en>>.

Sdělení č. 100/2004 Sb. m. s., sdělení Ministerstva zahraničních věcí o Druhém opčním protokolu k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech týkajícím se zrušení trestu smrti

Sdělení č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod a 6. a 13. dodatkový protokol

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod sjednána v rámci Rady Evropy v Římě dne 4. listopadu 1950, vyhlášena pod č. 209/1992 Sb. m. s.

Usnesení č. DE01/48, Všeobecná deklaráce lidských práv

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. března 2009, č. j. 6 Tdo 1334/2008

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 120/1976Sb., vyhláška ministra zahraničních věcí o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

Zákon č. 141/1961 Sb., zákon o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 169/1996 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 86/1950 Sb., Trestní zákon, ve znění zákona č. 68/1957 Sb.

Zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon, ve znění zákona č. 52/2009 Sb.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Záruky zajišťující ochranu práv osob čelících trestu smrti [online]. unodc.org, 12. září 2011 [cit. 24. srpna 2021]. Dostupné z:

<https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Safeguards_Guaranteeing_Protection_of_the_Rights_of_those_Facing_the_Death_Penalty.pdf>.

Internetové zdroje

DVOŘÁKOVÁ, Michaela. *Trest smrti*. [online]. americkykongres.cz, 2016 [cit. 1. září 2021]. Dostupné z: <<https://americkykongres.cz/wp-content/uploads/VZK-Trest-smrti-1.pdf>>.

MATACONIS, Doug. *Study: At Least 2,000 People Wrongfully Convicted in 23 Years*. [online]. outsidethebeltway.com, 21. května 2012 2017 [cit. 21. února 2022]. Dostupné z: <<https://www.outsidethebeltway.com/study-at-least-2000-people-wrongfully-convicted-in-23-years/>>.

MITÁŠOVÁ, Barbora. *Oko za oko, zub za zub? Vatikán opět vyvolal diskuzi o trestu smrti*. [online]. pravo21.cz, 29. srpna 2018 [cit. 26. srpna 2021]. Dostupné z: <<https://pravo21.cz/pravo/oko-za-oko-zub-za-zub-vatikan-opet-vyvolal-diskuzi-o-trestu-smrti>>.

ŠIMÁNOVÁ, Hana. *Několik poznámek k výjimečnému trestu*. [online]. pravni prostor.cz, 22. února 2016 [cit. 25. února 2022]. Dostupné z: <<https://www.pravni prostor.cz/clanky/trestni-pravo/nekolik-poznamek-k-vyjimecnemu-trestu>>.

„Ani nebudeš vědět, že jsi umřel.“ Bývalí vězni pro OSN vypověděli o odebírání orgánů v Číně, [online]. echo24.cz, 19. října 2021 [cit. 22. února 2022]. Dostupné z: <<https://echo24.cz/a/SFH4w/ani-nebudes-vedet-ze-jsi-umrel-byvali-vezni-pro-osn-vypovedeli-o-odebirani-organu-v-cine>>.

Capital punishment and the implementation of the safeguards guaranteeing protection of the rights of those facing the death penalty, [online]. ohchr.org, 17. srpna 2017 [cit. 31. srpna 2021]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session36/layouts/15/WopiFrame.aspx?sourcedoc=/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session36/Documents/A_HRC_36_26_EN.docx&action=default&DefaultItemOpen=1>.

Facts about the Death Penalty, [online]. supremecourt.gov, 7. prosince 2016 [cit. 7 února 2022]. Dostupné z: <https://www.supremecourt.gov/opinions/urls_cited/ot2016/16-5247/16-5247-2.pdf>.

Justičních omylů jsou v Čechách podle spolku Šalamoun desítky. [online]. tyden.cz, 7. září 2019 [cit. 21. února 2022]. Dostupné z: <https://www.tyden.cz/rubriky/domaci/justicnich-omylu-jsou-v-cechach-podle-spolku-salamoun-desitky_531566.html>.

Smrtící injekce je podle lékařů nehumánní a velmi bolestivá. [online]. novinky.cz, 24. dubna 2007 [cit. 1. září 2021]. Dostupné z: <<https://www.novinky.cz/zahranicni/amerika/clanek/smrtici-injekce-je-podle-lekaru-nehumanni-a-velmi-bolestiva-40156700>>.

Studies consistently find that the death penalty is more expensive than alternative punishments, [online]. deathpenaltyinfo.org, 7. října 2017 [cit. 7 února 2022]. Dostupné z: <<https://deathpenaltyinfo.org/policy-issues/costs>>.

Trest smrti, [online]. amnesty.cz, [cit. 22. února 2022]. Dostupné z: <<https://www.amnesty.cz/trestsmrti>>.

Trest smrti v roce 2020: Egypt popraví ztrojnásobil, Čína opět v čele. [online]. amnesty.cz, 21. dubna 2021 [cit. 25. dubna 2021]. Dostupné z: <<https://www.amnesty.cz/zprava/5086/trest-smrti-v-roce-2020-egypt-popravy-ztrojnásobil-cina-opet-v-cele>>.

Shrnutí a klíčová slova

Shrnutí

Předmětem diplomové práce jsou sociologické a filosofické aspekty trestu smrti. Práce se zabývá především zásadními problémy, které vznikají v souvislosti s aplikací tohoto trestu a mapuje názorové argumenty, které hovoří v jeho prospěch či neprospěch.

Práce je členěna do pěti kapitol. Kapitola první vymezuje pojem trestu smrti, jeho historický vývoj v naší zemi, přehled mezinárodních konvencí, které jej upravují a v poslední části této kapitoly jsou vymezeny zásadní problémy související s tímto institutem. Druhá kapitola analyzuje ústřední argumenty pro a proti trestu smrti. Třetí kapitola se zaměřuje na alternativy trestu smrti, které nahradily trest smrti v našem právním řádu. Ve čtvrté kapitole je rozpracována komparace trestu smrti a jeho alternativ z hlediska účinné ochrany společnosti. Poslední pátá kapitola obsahuje výzkumné šetření, které se zabývá názory respondentů v podobě jejich vyhodnocení prostřednictvím tabulek a grafů.

Klíčová slova

Trest smrti, výjimečný trest, trest odnětí svobody na doživotí, spravedlnost, etika, justiční omyl

Summary and key words

Summary

The subject of this diploma thesis are sociological and philosophical aspects of the death penalty. The work deals mainly with the fundamental problems that arise in connection with the application of this punishment and also maps the arguments that speak in its favor or against it.

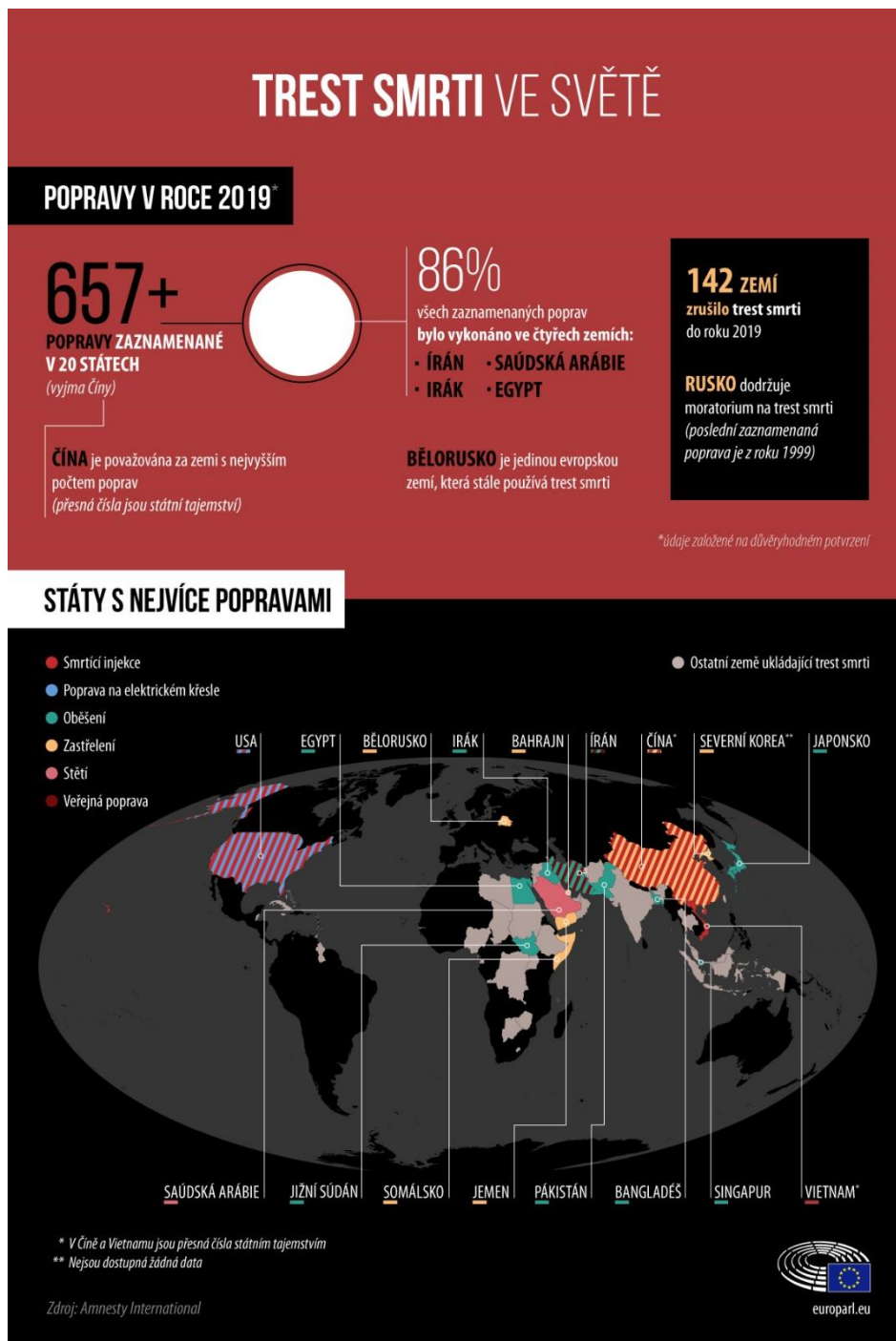
The thesis is divided into five chapters. The first chapter defines the concept of the death penalty, its historical development in our country, an overview of international conventions that regulate it. The last part of this chapter defines the fundamental problems related to this institute. The second chapter analyzes the principal arguments for and against the death penalty. The third chapter focuses on the alternatives to the death penalty, which have replaced the death penalty in our legal system. The fourth chapter compares the death penalty and its alternatives in terms of effective protection of society. The last chapter contains a research survey that deals with the views of respondents in the form of their evaluation through tables and graphs.

Key words

Death penalty, exceptional punishment, life imprisonment, justice, ethics, miscarriage of justice

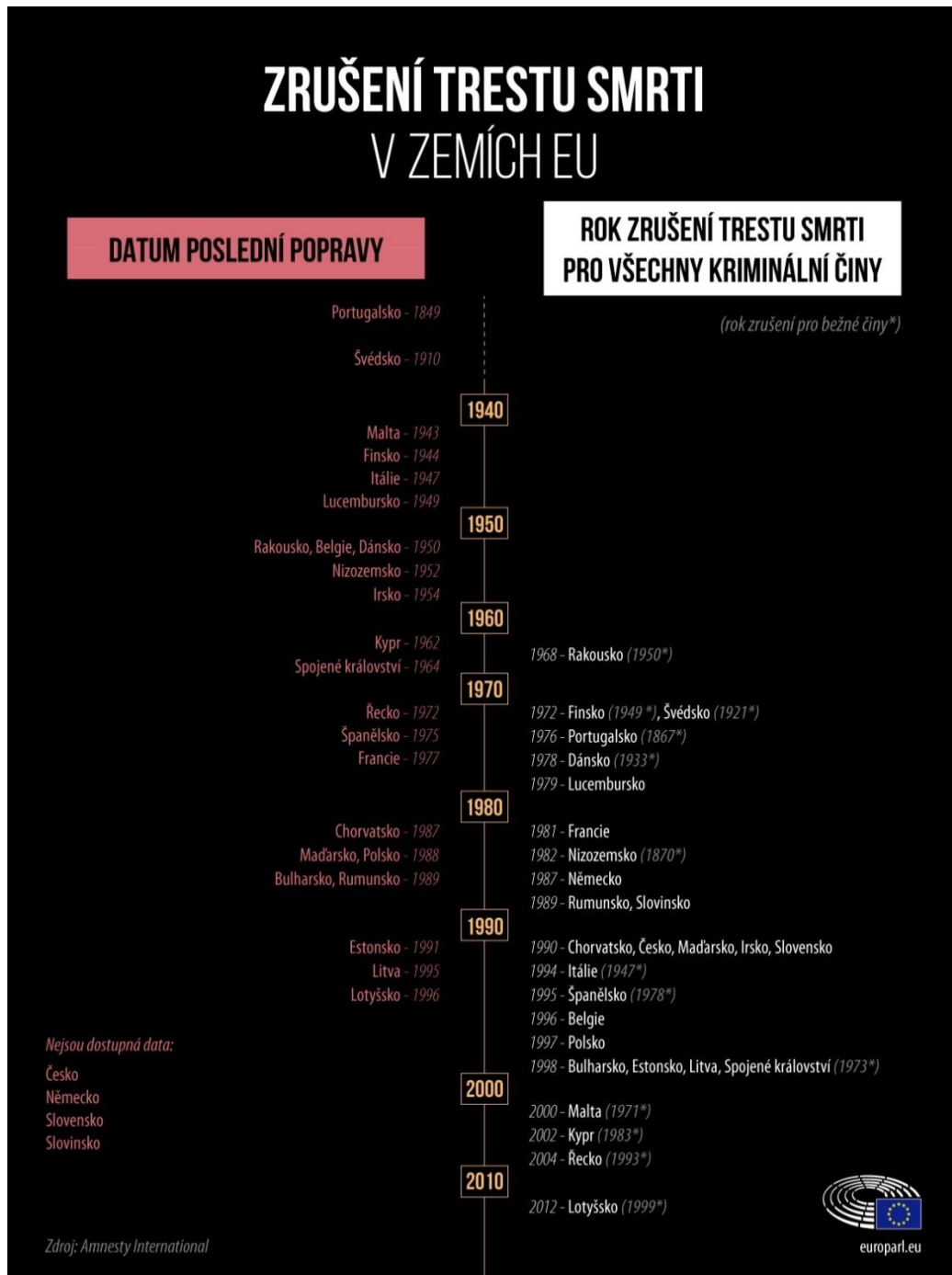
Přílohy

Příloha č. 1 - Trest smrti ve světě

Zdroj: Trest smrti v Evropě a ve světě: fakta a čísla, [online]. europarl.europa.eu, 24. července 2020 [cit. 1. března 2022]. Dostupné z: <<https://www.europarl.europa.eu/news/cs/headlines/world/20190212STO25910/trest-smrti-v-evrope-a-ve-svete-fakta-a-cisla>>.

Příloha č. 2 - Trest smrti a státy EU

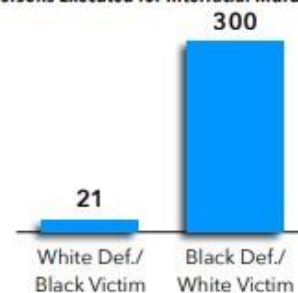
Zdroj: Trest smrti v Evropě a ve světě: fakta a čísla, [online]. europarl.europa.eu, 24. července 2020 [cit. 1. března 2022]. Dostupné z: <<https://www.europarl.europa.eu/news/cs/headlines/world/20190212STO25910/trest-smrti-v-evrope-a-ve-svete-fakta-a-cisla>>.

Příloha č. 3 - Trest smrti a rasová diskriminace

RECENT STUDIES ON RACE

- Jurors in Washington state are three times more likely to recommend a death sentence for a black defendant than for a white defendant in a similar case. (Prof. K. Beckett, Univ. of Washington, 2014).
- In Louisiana, the odds of a death sentence were 97% higher for those whose victim was white than for those whose victim was black. (Pierce & Radelet, Louisiana Law Review, 2011).
- A study in California found that those convicted of killing whites were more than 3 times as likely to be sentenced to death as those convicted of killing blacks and more than 4 times more likely as those convicted of killing Latinos. (Pierce & Radelet, Santa Clara Law Review, 2005).
- A comprehensive study of the death penalty in North Carolina found that the odds of receiving a death sentence rose by 3.5 times among those defendants whose victims were white. (Prof. Jack Boger and Dr. Isaac Unah, University of North Carolina, 2001).
- In 96% of states where there have been reviews of race and the death penalty, there was a pattern of either race-of-victim or race-of-defendant discrimination, or both. (Prof. Baldus report to the ABA, 1998).

Persons Executed for Interracial Murders

Zdroj: *Studies consistently find that the death penalty is more expensive than alternative punishments*, [online]. deathpenaltyinfo.org, 7. října 2017 [cit. 7 února 2022]. Dostupné z: <https://deathpenaltyinfo.org/policy-issues/costs>.

Příloha č. 4 - Ekonomický faktor trestu smrti

FINANCIAL FACTS ABOUT THE DEATH PENALTY

- Oklahoma capital cases cost, on average, 3.2 times more than non-capital cases. (Study prepared by Peter A. Collins, Matthew J. Hickman, and Robert C. Boruchowitz, with research support by Alexa D. O'Brien, for the Oklahoma Death Penalty Review Commission, 2017.)
- Defense costs for death penalty trials in Kansas averaged about \$400,000 per case, compared to \$100,000 per case when the death penalty was not sought. (Kansas Judicial Council, 2014).
- A study in California revealed that the cost of the death penalty in the state has been over \$4 billion since 1978. Study considered pre-trial and trial costs, costs of automatic appeals and state habeas corpus petitions, costs of federal habeas corpus appeals, and costs of incarceration on death row. (Alarcon & Mitchell, 2011).
- Enforcing the death penalty costs Florida \$51 million a year above what it would cost to punish all first-degree murderers with life in prison without parole. Based on the 44 executions Florida had carried out since 1976, that amounts to a cost of \$24 million for each execution. (Palm Beach Post, January 4, 2000).
- The most comprehensive study in the country found that the death penalty costs North Carolina \$2.16 million per execution over the costs of sentencing murderers to life imprisonment. The majority of those costs occur at the trial level. (Duke University, May 1993).
- In Texas, a death penalty case costs an average of \$2.3 million, about three times the cost of imprisoning someone in a single cell at the highest security level for 40 years. (Dallas Morning News, March 8, 1992).

Zdroj: *Studies consistently find that the death penalty is more expensive than alternative punishments*, [online]. deathpenaltyinfo.org, 7. října 2017 [cit. 7 února 2022]. Dostupné z: <https://deathpenaltyinfo.org/policy-issues/costs>.

Příloha č. 5 - Zpráva Vězeňské služby ČR

JID: VSETRf61623941

Vězeňská služba České republiky
Generální ředitelství Praha, Odbor správní
Soudní 1672/1a, P.O. BOX 3, 140 67 Praha 4, ID DS: b86abcb

VÁŠ DOPIS Č. J.:		Paní
ZE DNE:	16.09.2021	Kristýna Kopecká
NAŠE Č. J.:	VS-66937-4/ČJ-2021-800041	e-mail: kristynakopecka96@gmail.com
VYŘIZUJE:	Lucie Mäsiarová	– e-mailem –
TELEFON:	244 024 930	
FAX:	244 024 848	
E-MAIL:	lmasiarova@grvs.justice.cz	

Praha 22. září 2021

Sdělení k výjimečnému trestu odsouzených

Vážená paní Kopecká,

k Vaší e-mailové žádosti ze dne 16. září 2021, týkající se statistik odsouzených k výjimečnému trestu (§ 54 odst. 1 trestního zákoníku, trest odnětí svobody nad dvacet let až do třiceti let a trest doživotí) sděluji následující:

1) Kolik osob bylo za rok 2020 odsouzených k výjimečnému trestu?

Pojem "odsouzení" je datum právní moci soudního rozhodnutí. Tento datum se zpravidla liší od data nástupu výkonu trestu odnětí svobody. Z tohoto důvodu Vám tedy poskytují statistické údaje dle nástupu/přijmu osoby do Věznice, Vazební věznice nebo Ústavu pro výkon zabezpečovací detence:

Trest doživotí

- v roce 2019 nenastoupila a ani nebyla dodána žádná osoba do výkonu trestu odnětí svobody odsouzená k výjimečnému trestu;
- v roce 2020 nenastoupila a ani nebyla dodána žádná osoba do výkonu trestu odnětí svobody odsouzená k výjimečnému trestu;
- v roce 2019 vykonávalo výjimečný trest 49 odsouzených (nástup tohoto trestu odnětí svobody sahá až do roku 1990, kdy si může vykonávat tento trest dosud);
- v roce 2020 vykonávalo výjimečný trest 49 odsouzených (nástup tohoto trestu odnětí svobody sahá až do roku 1990, kdy si může vykonávat tento trest dosud).

Výjimečný trest nad 20 let až do 30 let

- v roce 2019 nastoupilo 7 odsouzených do výjimečného trestu;
- v roce 2020 nastoupilo 10 odsouzených do výjimečného trestu;
- v roce 2019 vykonávalo výjimečný trest 29 odsouzených (nástup tohoto trestu odnětí svobody sahá až do roku 1998, kdy si může vykonávat tento trest dosud);
- v roce 2019 vykonávalo výjimečný trest 35 odsouzených (nástup tohoto trestu odnětí svobody sahá až do roku 1998, kdy si může vykonávat tento trest dosud).

2) Pokud bychom srovnali rok 2019 a rok 2020, jedná se o pokles nebo nárůst počtu odsouzených osob k výjimečnému trestu?

- Z bodu 1 vyplývá, že se jedná o nárůst.

608.4696.1623941

Zdroj: vlastní

Příloha č. 6 - Dotazník

Problematika trestu smrti z pohledu studentů práv

Milí kolegyně, milí kolegové,

Jmenuji se Kristýna Kopecká a jsem studentkou 5. ročníku Právnické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Již od počátku svého studia se setkávám s rozporuplnými názory týkajícími se trestu smrti. Na základě toho jsem se rozhodla zvolit si problematiku trestu smrti jako předmiotné téma své diplomové práce, neboť se domnívám, že se jedná o poměrně kontroverzní téma, které je stále aktuální i vzhledem k množství prováděných výzkumů. Ve své práci se zaměřuji především na prozkoumání nejčastějších pozitiv a negativ souvisejících s trestem smrti, na základě kterých bych si ráda utvořila svůj vlastní názor.

Ve své diplomové práci jsem si stanovila několik hypotéz, které bych si ráda potvrdila či vyvrátila formou výzkumného šetření prostřednictvím tohoto dotazníku. K tomu, abych mohla svůj výzkum realizovat potřebuji právě Vás, studenty práv. Tímto bych Vás chtěla poprosit o vyplnění krátkého dotazníku (15 otázek), který Vám nezabere déle jak 10 minut. Prosim, abyste odpovídali podle Vašeho názoru, v dotazníku není žádná správná ani špatná odpověď. Pevně věřím, že i pro Vás bude toto téma zajímavé.

Všechny odpovědi jsou anonymní a bude s nimi nakládáno důvěrně. Veškeré získané informace budu použít pouze pro účely mého výzkumného šetření.

Mnohokrát Vám děkuji za Vaš čas a spolupráci. Velice si toho vážím.

Kristýna Kopecká

Uveďte prosím své pohlaví:

Napověď k otázce: Vyberte jednu odpověď

Muž Žena

Jste věřící?

Napověď k otázce: Vyberte jednu odpověď

Ano Ne

Jsem studentem/studentkou:

Náponěda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

1. ročníku
 2. ročníku
 3. ročníku
 4. ročníku
 5. ročníku, případně 6.
- Jsem absolventem/absolventkou

Jsem studentem/studentkou:

Náponěda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- PF UPOL
 PF UK
 PF MUNI
 PF ZCU

1. Uvažoval/la jste někdy nad problematikou trestu smrti?

Náponěda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Ano
 Ne
 Nevím

2. Je podle Vás pro odsouzeného z hlediska psychologie a morálky horším trestem trest odnětí svobody na doživotí nebo trest smrti? A proč?

Náponěda k otázce: *Vyberte jednu odpověď a odůvodněte ji*

- Trest odnětí svobody na doživotí
 Trest smrti
- ...[přde prosím uveďte proč]

3. Jaký je Váš postoj k trestu smrti?

Náponěda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Jsem jeho odpárcem
 Jsem jeho zastáncem
 Nevím

4. Byl/la byste pro znovuzavedení trestu smrti v České republice?

Náponěda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Ano
 Ne
 Nevím

5. Pokud byla Vaše odpověď na otázku č. 8 ANO, označte prosím jeden nebo více z Vámi preferovaných možných důvodů, proč by MĚL být trest smrti obnoven.

Nápověda k otázce: Vyberte jednu nebo více odpovědí

- Účinnější odstraňující účinek
 Spravedlivé zadostiučinění pozostalým a obětem
 Snižení přeplněnosti věznic
 Snižení ekonomických nákladů věznic
 Ochrana společnosti
 Odpлата ("oko za oko, zub za zub")
 ...jiný důvod)

6. Pokud byla Vaše odpověď na otázku č. 8 NE, označte prosím jeden nebo více z Vámi preferovaných možných důvodů, proč by NEMĚL být trest smrti obnoven.

Nápověda k otázce: Vyberte jednu nebo více odpovědí

- Možnost justičního omylu
 Možnost justiční vraždy
 Zneužití trestu (např. pro politické účely aj.)
 Pachtatel může být napraven
 Právo na život je absolutním lidským právem a nikomu nepřilouží právo do něj jakkoli zasahovat, dokonce ani státu a jeho orgánům
 Trest smrti je nehamánní a zastaralý
 ...jiný důvod)

7. Myslíte si, že je systém trestů v České republice dostačující jako prostředek účinné prevence proti kriminalitě?

Nápověda k otázce: Vyberte jednu odpověď

- Ano
 Ne
 Nevím

8. Myslíte si, že pokud by byl trest smrti v České republice obnoven, že by došlo k možnému poklesu kriminality?

Nápověda k otázce: Vyberte jednu odpověď

- Ano
 Ne
 Nevím

9. Dá se podle Vás spolehnout na justici v České republice? Máte v ní důvěru?

Nápověda k otázce: Vyberte jednu odpověď

- Ano
 Ne
 Nevím

10. Pokud byla Vaše odpověď na otázku č. 13 NE, uveďte prosím důvod, proč se na ni podle Vás nelze spolehnout, respektive v čem spatřujete nedůvěru.

11. Setkali jste se již v rámci české justice s případem, který byl justičním omylem/justiční vraždou? (např. při studiu, v praxi apod.)

Nápověda k otázce: Vyberte jednu odpověď

Ano Ne Nevím